

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра «Банківська справа»

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»
(назва освітньої програми)

на тему: **«СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ:
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА РИЗИКИ»**
(назва теми)

Виконавець:

Студентка факультету фінансів,
банківської справи та страхування
Маглова Д.В.
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

К.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
Кретов Д.Ю.
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2024

АНОТАЦІЯ

Маглова Д.В. «Споживче кредитування в сучасних умовах: перспективи розвитку та ризики»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес», Одеський національний економічний університет - Одеса, 2024

У роботі розглядаються теоретичні питання організації банківського споживчого кредитування. За результатами проведеного дослідження у першому розділі розглянуто сутність споживчих кредитів, їх класифікацію, надана характеристика процесу споживчого кредитування в банку.

Проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку споживчого кредитування в Україні. Охарактеризовані основні показники діяльності АТ КБ «ПриватБанк» на ринку банківських послуг, проведена оцінка надання споживчих кредитів в банку.

Запропоновано шляхи подальшого удосконалення процесу споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк» в умовах цифровізації з урахуванням закордонного досвіду.

Ключові слова: банк, споживчий кредит, позичальник, ризик, скоринг, АТ КБ «ПриватБанк», удосконалення

ANNOTATION

Maglova D.V. "Consumer lending in modern conditions: prospects for development and risks"

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 «Finance, Banking and Insurance»
for the educational program " International banking business "
Odessa National Economic University - Odessa, 2024

The work examines the theoretical nutritional organization of banking lending. Based on the results of the investigation, the first section examines the essence of live loans, their classification, and characterizes the process of live lending to a bank.

The current state and trends in the development of liquid lending in Ukraine have been analyzed. The main indicators of the activity of JSC CB "PrivatBank" on the banking services market are characterized, and the provision of temporary loans to the bank is assessed.

The path to further streamlining the process of sustainable lending in AT CB "PrivatBank" in the spirit of digitalization has been proposed in accordance with the requirements of foreign law.

Keywords: bank, accommodating loan, borrower, risk, scoring, JSC CB "PrivatBank", improvement

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В БАНКУ	6
1.1. Економічна сутність споживчого кредитування.....	6
1.2. Нормативно – правове забезпечення кредитування фізичних осіб в банках України.....	13
1.3. Характеристика процесу надання банком споживчого кредиту.....	18
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	28
2.1. Сучасний стан споживчого кредитування в українських банках.....	28
2.2. Аналіз основних показників діяльності АТ КБ «ПриватБанк».....	36
2.3. Оцінка стану споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк».....	43
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	55
3.1. Зарубіжний досвід організації споживчого кредитування в банках.....	55
3.2. Удосконалення надання споживчих кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» в умовах розвитку цифровізації в банку.....	61
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним із способів задоволення потреб населення в дорогих товарах та послугах є споживчий кредит. Його роль багатопланова, він дозволяє при недостатності власних коштів швидко задовольнити потреби, що виникають, а також сприяє підвищенню попиту на ринку споживчих товарів. Однак при цьому виникають проблеми, пов'язані зі швидким та слабо контрольованим зростанням обсягів кредитування фізичних осіб. В результаті це призводить до невідповідності боргового навантаження доходів населення, що збільшує ризики неплатежів. Банкам, як кредиторам із найбільшою часткою кредитного ринку, задля збереження своєї позиції на цьому ринку необхідно зберігати свою клієнтську базу позичальників і активно залучати зайнятих українців у кредитні відносини.

У мінливих умовах функціонування національної економіки важливо забезпечити банківський ринок кредитними продуктами, які відповідають поточним потребам та можливостям населення, що дозволяє підтримувати попит на ринку споживчих товарів і тим самим сприяти економічному зростанню. Споживче кредитування має вплив на реальний сектор економіки, сприяє будівництву, спрощує реалізацію вартісних споживчих товарів, стимулює розвиток суміжних галузей, сприяє створенню нових робочих місць. Споживчий кредит є інструментом згладжування розривів в доходах громадян, адже умови отримання зі сторони фінансових організацій є мінімальними, завдяки цьому згладжується соціальна нерівновага в суспільстві.

Актуальність теми дослідження набуває все більшого значення в Україні, що обумовлено процесами фінансової глобалізації, макроекономічної ситуації та фінансової нестабільності. Актуальність науково-практичних досліджень із споживчого кредитування обумовлюється зростаючою значимістю даних операцій для розширення споживчих можливостей населення та розвитку національної економіки в цілому; для

комерційних банків, які отримують фінансові результати від здійснення даного виду кредитування; для вдосконалення концептуальних підходів до фінансово-кредитного регулювання цієї діяльності.

Проблеми розвитку споживчого кредиту у своїх працях досліджували такі вчені як Аврамчук Л.А., Алескерова Ю.В., Барадакова С.І., Блащук-Дев'яткіна Н.З., Бошота Н.В., Бучко І.Є., Великий Ю.М., Виклюк М.І., Вишневська К.В., Вишнякова Ю.О., Волкова Н.І., Вудвуд В.В., Гаврилко Т.О., Ганзюк С.М., Гірченко Т.Д., Доценко І.О., Демчук Н.І., Дехтяр Н.А., Дзюбенко А.Д., Дубина М., Єсімов С.С., Жаворонок А.В., Кіндрат Ю.І., Кіча А.О., Ковалів М.В., Ковальчук Н.О., Кравченко А., Крилова О.В., Кульчицька Є.В., Кучеренко С.Ю., Кучеренко О.М., Лесів А.В., Малахова Л., Марич М.Г., Мезинко В.А., Мельник І.І., Мельникова О.П., Назар Т.Я., Нікольчук Ю., Остапчук Ю.Ю., Пахалюк Л.В., Періг Г.Є., Петик Л.О., Попова Е.М., Пономарьова Т.В., Прилуцький А.М., Статкевич Г.В., Стечишин Т.Б., Стороженко О.О., Сухомлин М.О., Федішин М.П., Чмерук Г.Г., Шаповал О.А., Юртин В.В., Янкович Я.Я., але досі залишається недостатньо дослідженим питання розвитку та концептуальних підходів до вдосконалення б споживчого кредитування.

Мета дослідження. Метою даної роботи є формування теоретичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення споживчого кредитування у банку.

Відповідно до визначеної мети у роботі вирішено наступні завдання:

- вивчити економічну сутність споживчого кредитування;
- розглянути нормативно - правове забезпечення кредитування фізичних осіб в банках України;
- надати характеристику процесу надання банком споживчого кредиту;
- оцінити сучасний споживчого кредитування в українських банках;
- проаналізувати основні показники діяльності АТ КБ «ПриватБанк»;
- дослідити стан споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк»;

- узагальнити зарубіжний досвід організації споживчого кредитування в банках;

- визначити шляхи удосконалення надання споживчих кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» в умовах розвитку цифровізації в банку.

Об’єкт та предмет дослідження. Об’єктом дослідження є процес організації споживчого кредитування банківськими установами. Предметом – теоретико-практичні аспекти організації споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк».

Методи дослідження. Методами дослідження даної роботи є:

- аналіз і синтез, які використовуються у кваліфікаційній роботі, адже ці методи дозволяють проаналізувати об’єкт дослідження та консолідувати отримані результати;

- порівняння та узагальнення використовуються в процесі зіставлення споживчого кредитування серед банків України для встановлення схожості чи відмінності між ними;

- статистичний аналіз використано для збирання, обробки та синтезу інформації;

- метод графічного зображення використовується у роботі для наочного подання отриманих статистичних даних з метою їх узагальнення та аналізу;

- комплексний підхід для отримання результату дослідження є важливим, і реалізується шляхом єдності цілей і завдань.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, постанови Національного банку України, звіти АТ КБ «Приватбанк», матеріали конференцій, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

Публікації. Кретов Д., Маглова Д.В. Проблеми розвитку споживчого кредитування в Україні. *Science, theory and ways to improve methods: proceeding of the XVII International scientific and practical conference, London, Great Britain, May 01 – 03, 2023. London, Great Britain: Online Edition, 2023. P. 67–71*

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В БАНКУ

1.1. Економічна сутність споживчого кредитування

Необхідність існування споживчого кредиту обумовлена витрачанням громадянами, що одержують низькі доходи, більшої частини своїх доходів на харчування та інші невідкладні статті споживання, оскільки питома вага витрат на харчування більша у тих, у кого доходи найменші, а менша у забезпечених [1, с. 793].

Актуальність споживчого кредитування зростає з кожним роком, це пояснюється потребою фізичних осіб до покращення рівня життя. Збільшення обсягів споживчого кредитування в Україні є важливим чинником в розвитку банківської системи й економіки в цілому. На споживчий кредит здійснюють вплив ряд факторів. Основні з них представлені на рис. 1.1.

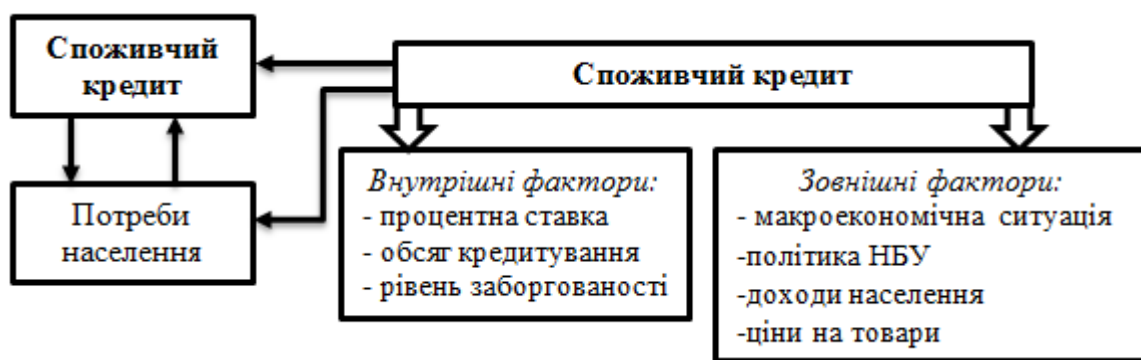

Рис. 1.1. Взаємодія споживчого кредиту з потребами населення
(розроблено за [2])

Вважаємо необхідним більш детально дослідити сутність споживчого кредитування. Сутність споживчого кредиту досліджено у багатьох роботах вітчизняних та зарубіжних авторів, у яких дано різні визначення поняття «кредит» та визначається змістом економічних процесів, які відбуваються лише при виникненні кредитних відносин. Поняття «споживчий кредит» можна зустріти також в законодавчих актах України. На рис. 1.2. наведено

визначення поняття споживчого кредиту в чинних нормативних актах України.

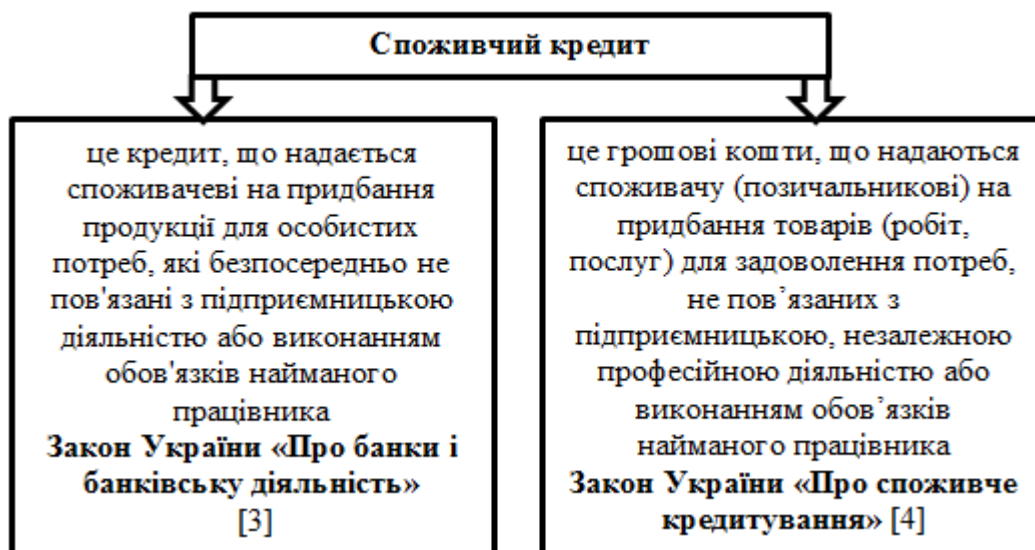

Рис. 1.2. Визначення поняття «споживчий кредит» в нормативних актах України (розроблено за [3, 4])

Отже, визначення споживчого кредитування, що міститься в Законах України [3, 4] по своїй суті є ідентичними, а по формулюванню практично не відрізняються.

Дослідивши підходи вчених щодо трактовки поняття «споживчий кредит» (рис. 1.3), можна стверджувати про відсутність єдності підходу до визначення споживчого кредиту. Тому пропонується розглядати споживчий кредит як фінансові відносини, що виникають між кредитором і фізичною особою – позичальником із приводу тимчасової передачі коштів для задоволення споживчих потреб на умовах платності, строковості та поверненості.

Отже, споживчий кредит спирається на ряд принципів.

1.Принцип поверненості. Можна сказати, що це головний принцип кредитування. Він полягає в тому, що кошти, надані кредитором повинні бути повернуті позичальником. Економічним змістом повернення є кругообіг коштів та їх обов'язкове повернення в потрібний термін. Кредит як економічна категорія тим і відрізняється від інших видів товарно-грошових

відносин, що рух грошей відбувається на умовах повернення, що означає тимчасовий характер надання кредиту.

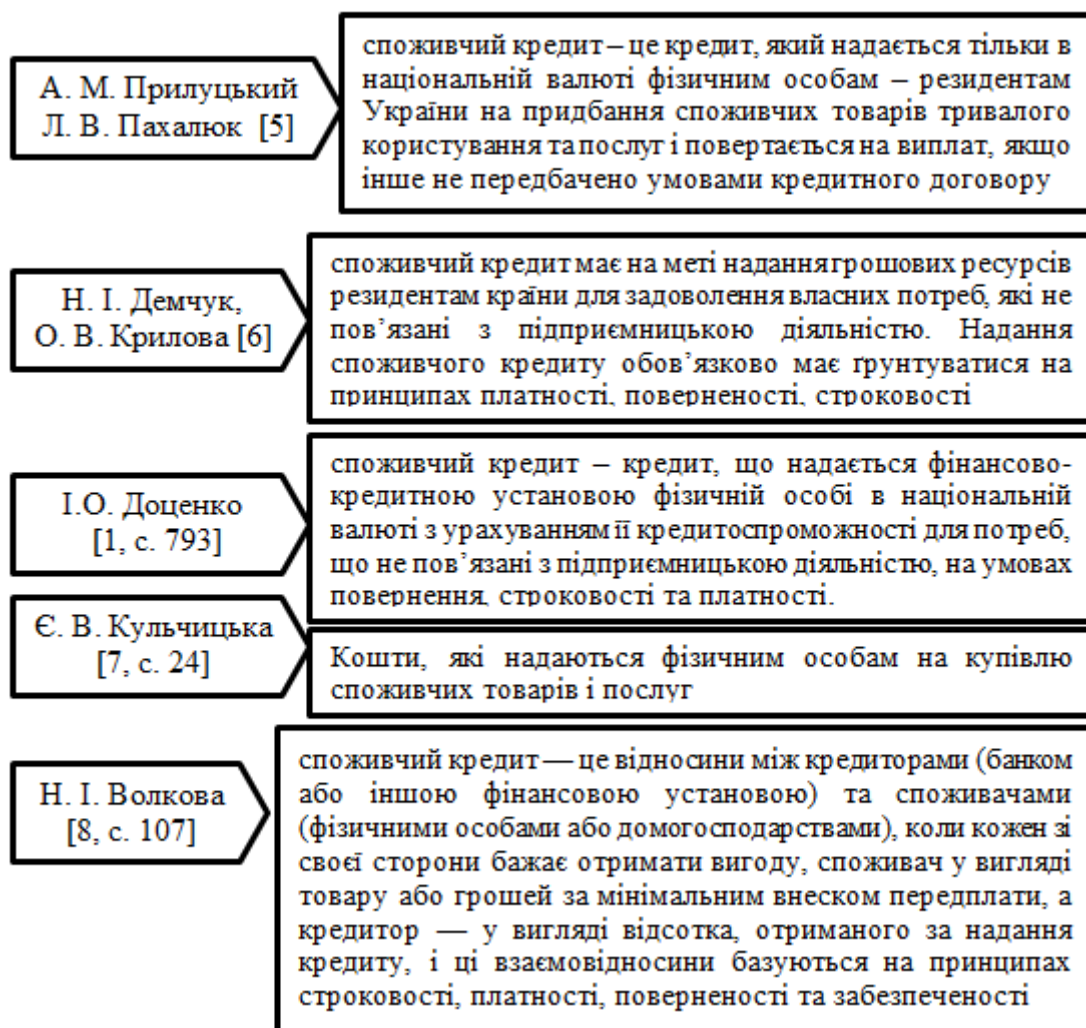

Рис. 1.3. Визначення поняття «споживчий кредит» в науковій літературі (розроблено за [1, 5 - 8])

2. Принцип строковості. Він означає необхідність повернення кредиту в строго встановлений строк, обумовлений у кредитному договорі чи в іншому документі. Недотримання зазначеного терміну є для кредитора достатньою підставою для застосування до позичальника економічних впливів, а при подальшій затримці платежу пред'явлення санкцій у судовому порядку.

3. Принцип платності кредиту. Цей принцип підкреслює необхідність сплати певних відсотків за наданий кредит. Економічна сутність плати за

кредит визначається у фактичному розподілі додатково отриманого за рахунок його використання прибутку між позичальником та кредитором.

4. Принцип забезпеченості кредиту. Цей принцип відбиває необхідність забезпечення захисту інтересів кредитора за можливим порушенням позичальником прийнятих на себе зобов'язань і знаходить свій відбиток у таких формах кредитування, як позички під заставу чи під фінансові гарантії.

5. Цільовий характер кредиту. Він поширюється на багато видів кредитних операцій, висловлюючи необхідність цільового використання коштів, отримані від кредитора. Порушення цільового використання може стати основою для дострокового відкликання кредиту або запровадження санкцій.

6. Диференційований характер кредиту. Цей принцип означає, що банки не повинні однаково підходити до вирішення питання про видачі кредиту потенційним позичальникам, вони надають кредит лише тим позичальникам, які можуть його своєчасно повернути. Для цього банк оцінює фінансовий стан потенційного позичальника, його кредитоспроможність. Проводячи таку перевірку, він зменшує ризики невчасного повернення кредиту позичальником.

Відповідно до підходів, які існують у науковій спільноті для визначення сутності споживчого кредиту, варто виокремити його основні ознаки (рис. 1.4).

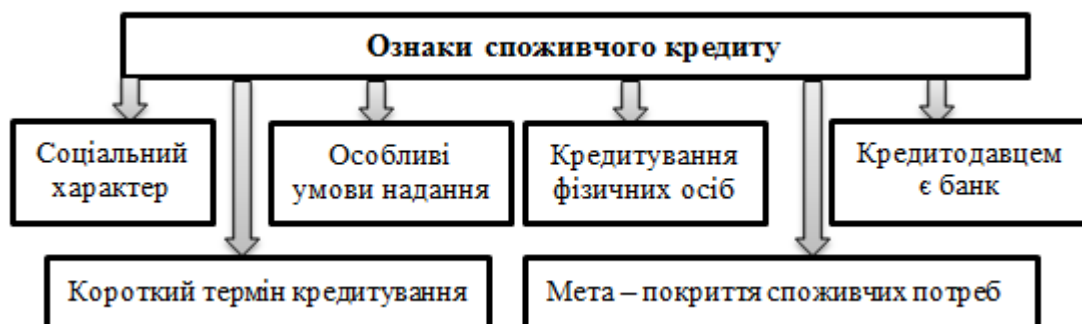

Рис. 1.4. Ознаки споживчого кредиту в Україні (розроблено за [9])

Суб'єкти і об'єкти споживчого кредитування показані на рис. 1.5. Суб'єктами банківського споживчого кредиту є позичальники – фізичні

особи, які відчують потребу у грошових коштах, в кредитори – банки, що на деякий час задовольняють потребу в грошових коштах фізичних осіб на умовах її повернення в зазначений строк, в сумі, що перевищує надані кошти на суму банківської винагороди.

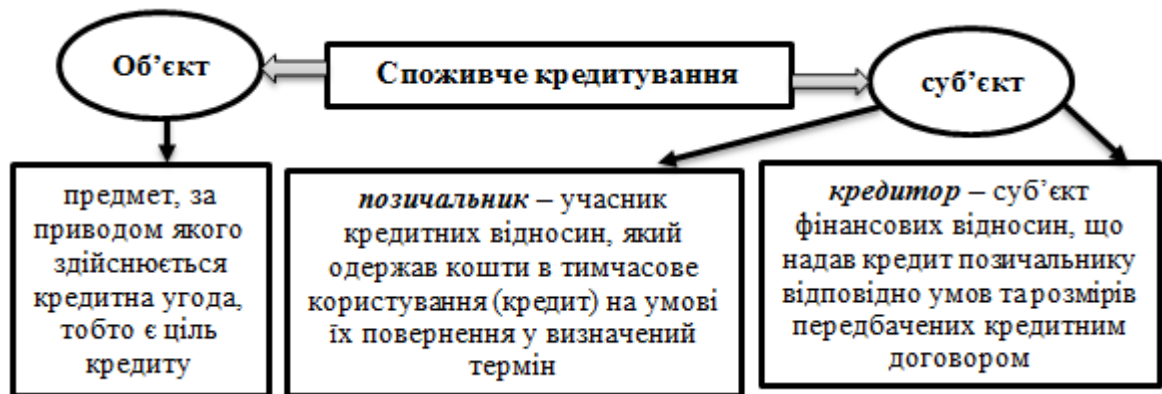

Рис. 1.5. Суб'єкти і об'єкти споживчого кредитування (розроблено за [10])

Споживче кредитування має свої переваги та недоліки.

Переваги споживчого кредитування.

1. Можливість придбати товари чи послуги, які без використання кредиту були б недоступні.

2. Споживче кредитування надає допомогу. Наприклад, кредит допомагає сплатити непередбачені термінові витрати, такі як ремонт автомобіля чи квартири, купівля необхідної побутової техніки.

3. Нецільове використання. При оформленні кредиту необов'язково пояснювати мету отримання коштів. Останнім часом більшість банківських установ спростили процедуру оформлення цього виду кредиту та набір необхідних документів, які потрібно надати, став мінімальним.

5. Позика оформляється у відносно короткі терміни.

До недоліків споживчого кредитування можна віднести:

1. Головним мінусом споживчого кредиту є висока процентна ставка. По суті вона виправдана ризиками, які змушений брати на себе банк.

2. Обмежена сума позики.

3. Додаткові витрати на обслуговування позики. Банків пред'являють обов'язкові умови, такі як страхування виданої суми.

4. Психологічний фактор: за один раз придбаний товар чи послугу, доводиться виплачувати кредит протягом кількох місяців або навіть років.

Зазначимо, що кредитування це один із класичних способів формування доходів фінансових установ, саме тому такі установи постійно зацікавлені в наданні позик різним економічним суб'єктам, що й обумовлює постійний розвиток ринку кредитних послуг, створення нових пропозицій кредитування і загалом позитивно впливає на рівень конкуренції у межах цього ринку між банківськими та небанківськими кредитними установами. Відповідно, така ситуація і призвела до виникнення різних видів кредитів, зокрема й до значної кількості типів споживчих кредитів [11, с. 169].

Окремі з таких видів споживчих позик представлені на рис. 1.6.

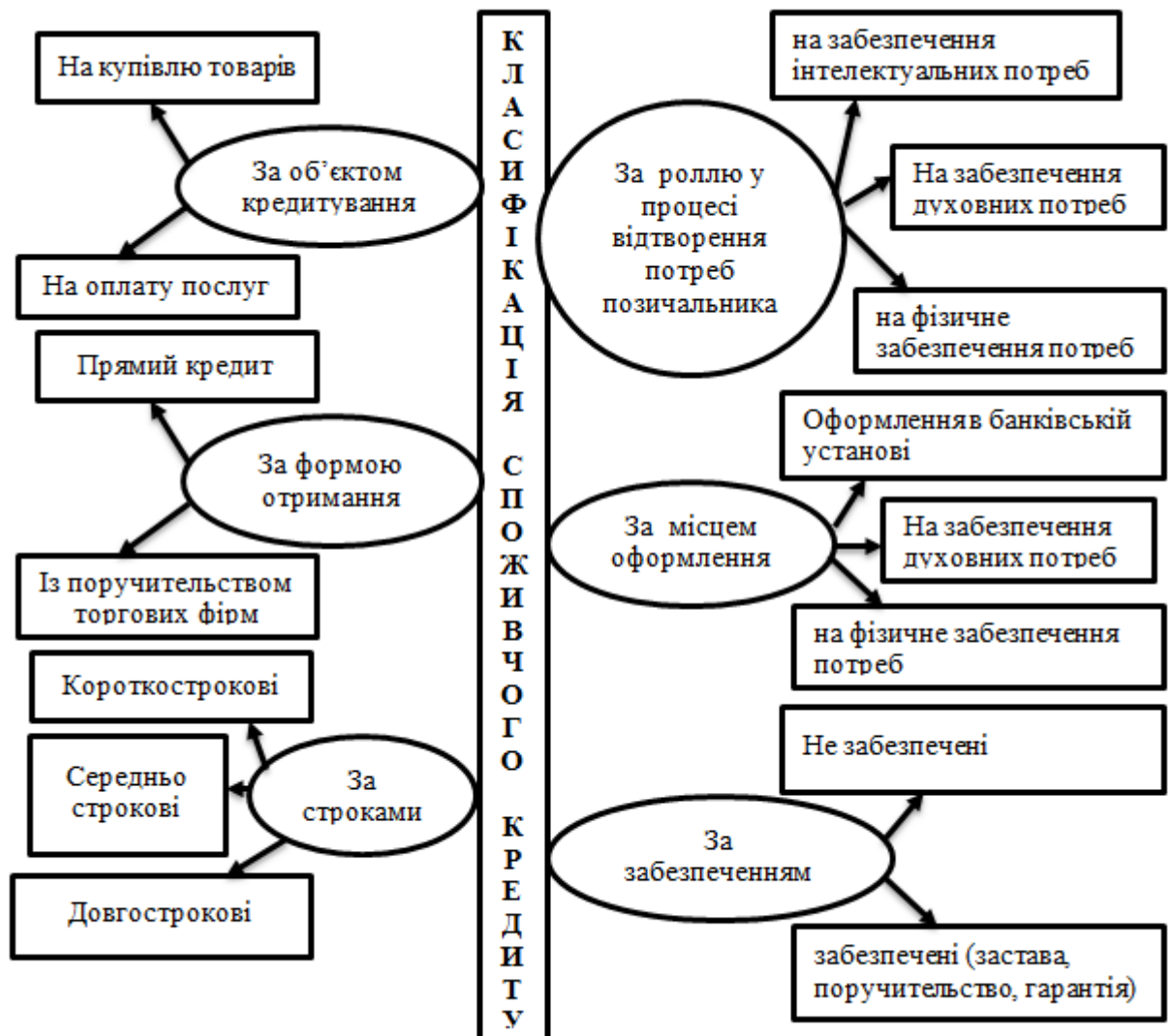

Рис. 1.6. Види споживчих кредитів (розроблено за [12])

Споживчі кредити можна класифікувати за різними ознаками, наприклад, за типом позичальника, термінами та способів погашення, видів забезпечення, процентних виплат, напрямку використання коштів, об'єктів кредитування, обсягу тощо. Усі ці класифікації неодноразово наводилися у науковій літературі.

Існуюча практика споживчого кредиту здійснюється у двох формах:

- прямий споживчий кредит (без посередництва торгових фірм, за допомогою платіжних та кредитних карт);
- з порукою торгових фірм.

В останньому випадку банк укладає договір із торговою фірмою про кредитування її покупців, яка бере на себе поруку за борговими зобов'язаннями покупців-позичальників перед банком та укладає договір із покупцями про умови кредиту. Ці договори передаються банку, який виплачує торговій фірмі 80-90% від суми кредиту, а решту зараховує на особливий – блокований – рахунок. Покупець погашає кредит частинами; куплені їм у кредит товари є забезпеченням платежу. В разі непогашення у строк кредиту відповідні суми стягуються банком з блокованого рахунку, який служить гарантією погашення кредиту у строк.

Таким чином аналіз інформації рис. 1.6 підтверджує складну систему споживчого кредитування, яка обумовлюється наявністю різних видів позик, різних суб'єктів господарювання, які мають потребу у кредитних ресурсах. Важливу роль сьогодні в розвитку споживчого кредитування відіграє саме незабезпечення споживче кредитування. Саме цей вид кредитування більшість людей ототожнює з поняттям споживчого кредитування, маючи на увазі кредити в торгових точках або отримання відносно невеликих сум грошових коштів для фінансування своїх поточних потреб [11, с. 169].

Усі операції з надання споживчого кредиту здійснюються згідно чинного законодавства України, починаючи з Конституції і закінчуючи внутрішніми правилами банків. Отже розглянемо це питання більш детально.

1.2. Нормативно – правове забезпечення кредитування фізичних осіб в банках України

Нормативно-правові документи, що регулюють процес споживчого кредитування включають зовнішні і внутрішні нормативні документи.

Регулятивні повноваження органів державної влади у сфері кредитування фізичних осіб подібні до повноважень, що регулюють кредитний ринок загалом, і включають пруденційне регулювання, захист прав споживачів фінансових послуг та створення оптимального рівня конкуренції.

Отже на вищому рівні законодавства споживче кредитування регламентується наступними законами (рис. 1.7).

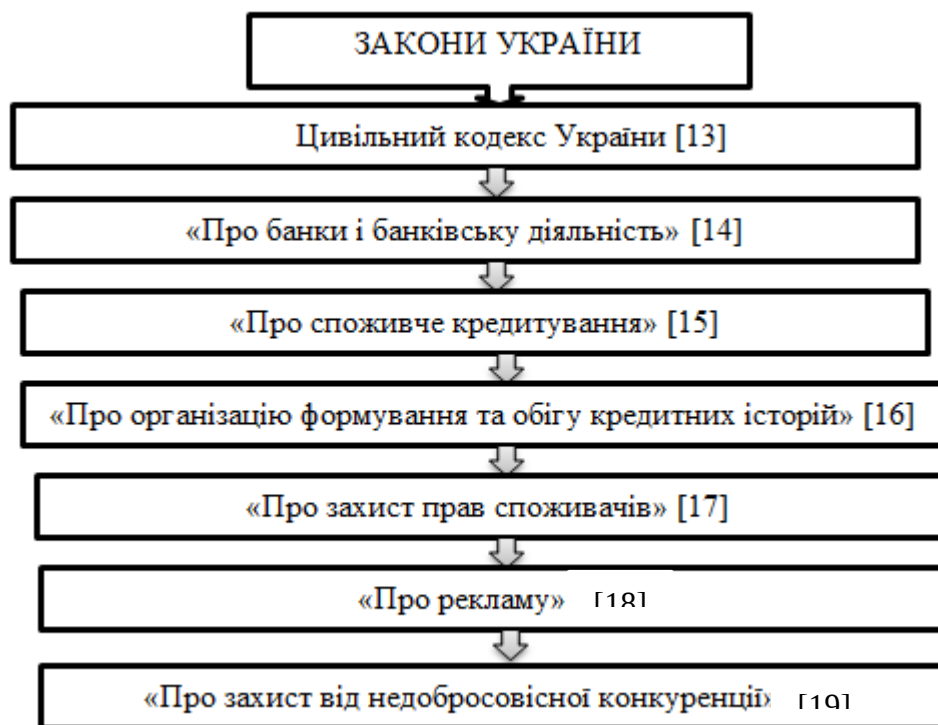

Рис. 1.7. Законодавство, що регламентує організацію споживчого кредитування в Україні (розроблено за [13 - 19])

Відповідно до ст. 1054 Цивільного кодексу України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах,

встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти [13].

Закон України «Про банки та банківську діяльність» дає визначення поняття «споживчий кредит». Закон України «Про споживче кредитування» також визначає сутність споживчого кредитування, його принципи. Згідно зазначеного Закону, договір про споживчий кредит – вид кредитного договору, за яким кредитодавець зобов'язується надати споживчий кредит у розмірі та на умовах, встановлених договором, а споживач (позичальник) зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти за користування кредитом на умовах, встановлених договором [15].

При цьому Закон [15] не поширюється на ряд винятків (Рис. 1.8).

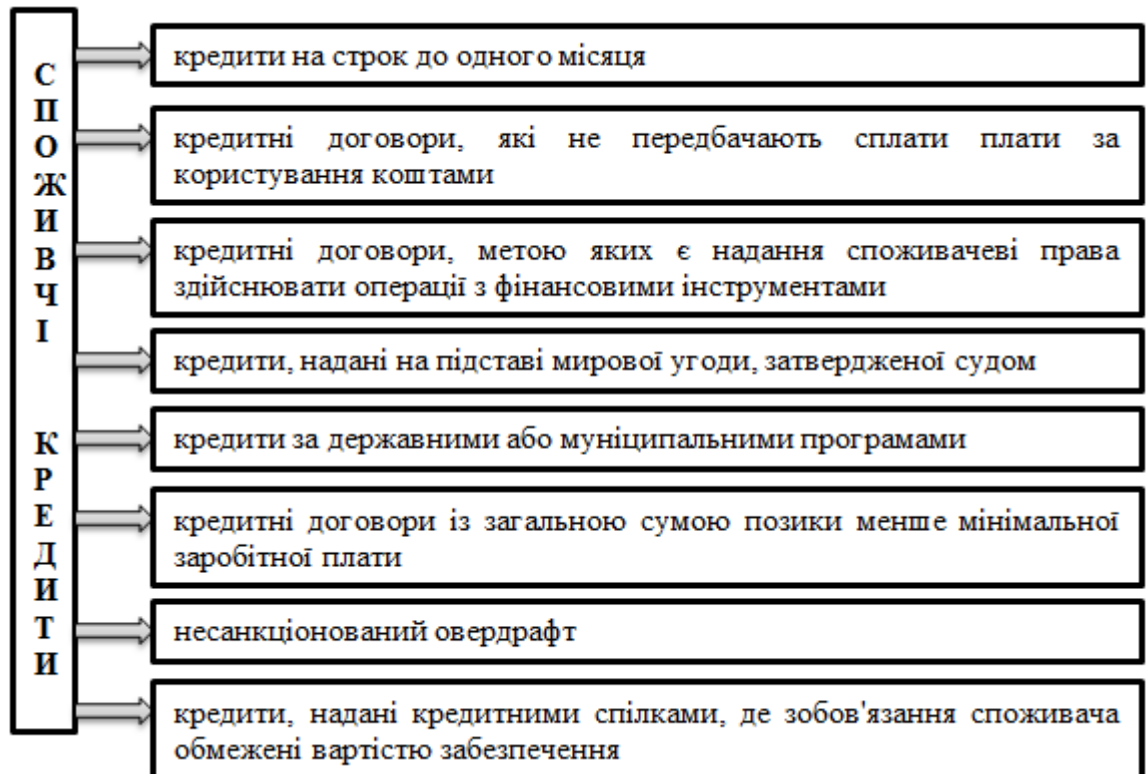

Рис. 1.8. Винятки банківського споживчого кредитування на які не поширюється дія Закону України «Про споживче кредитування» (розроблено за [20])

Законом України «Про захист прав споживачів» дотримується підпорядкованість суб'єктів господарювання забезпеченню споживачів та

дотримання їх прав, в тому числі і процесі здійснення споживчого кредитування.

Основне його спрямування – реалізація завдань захисту прав споживачів фінансових послуг, що, в тому числі, надає уповноваженим органам право застосовувати до фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, які надають фінансові послуги, заходи впливу та накладати на посадових осіб юридичної особи або фізичних осіб-підприємців, які надають фінансові послуги, адміністративні стягнення [21, с. 219].

Щодо захисту прав споживачів споживчих кредитів, то Національним банком України затверджені Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит [22]. Це дає змогу зміцнити довіру споживачів фінансових послуг до цього сектору, створити механізми захисту їх прав та інтересів, забезпечити кращу поінформованість споживачів про ці послуги та умови їх надання.

Законодавство передбачає нормативне регулювання ризиків банків, що виникають в процесі надання споживчого кредитування. Основні нормативні документи НБУ щодо кредитного ризику представлені на рис. 1.9.

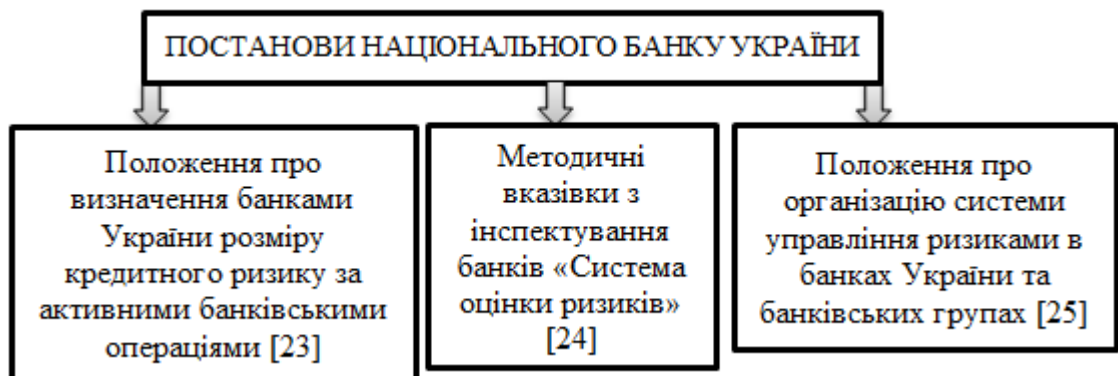

Рис. 1.9. Основні нормативні документи НБУ щодо кредитного ризику (розроблено за [23 - 25])

Кожний банк на основі чинного законодавства розробляє власні правила щодо умов надання споживчих кредитів. Вони затверджуються рішенням Правління банку і зазвичай містять декілька розділів. Приклад

структури Положення про умови надання споживчого кредиту представлено на рис. 1.10.

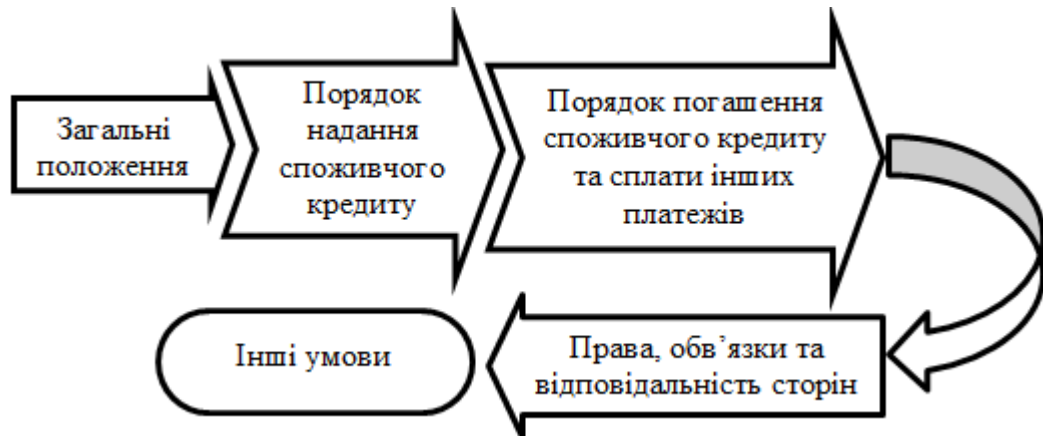

Рис. 1.10. Приклад структури Положення комерційного банку про умови надання споживчого кредиту (розроблено автором)

Кредитні відносини між банком і позичальником здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі.

Відповідно до статті 1054 Цивільного кодексу України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти [13].

У кредитному договорі передбачаються мета, сума і строк кредиту, умови і порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов'язань позичальника, відсоткові ставки, порядок плати за кредит, обов'язки, права і відповідальність сторін щодо видачі та погашення кредиту. Правові наслідки недійсності кредитного договору, а також недійсності договору застави, яким забезпечується виконання позичальником своїх зобов'язань за кредитним договором, визначаються Цивільним кодексом України [26, с. 131].

Кредитні установи зацікавлені у переході на електронний документообіг, у тому числі шляхом укладання договорів в електронній формі. Поява сучасних комп'ютерів та систем зв'язку, впровадження та

розвиток цифрових технологій змінило форми та методи звернення до банківських рахунків і проведення операцій, які пов'язані зі створенням документів в цифровому вигляді [26, с. 150].

Законодавство розглядає електронну форму правочину як різновид письмової форми, якщо вона відповідає вимогам ЦК України є документом, який: дозволяє відтворити на матеріальному носії у незмінному вигляді зміст угоди; дозволяє достовірно визначити особу, яка висловила волю.

Визначення електронного договору дано у Законі України «Про електронну комерцію» [27]. Під електронним договором необхідно розуміти договір у вигляді динамічного та гіпертекстового електронного документа, який може укладатися дистанційно, у тому числі через електронних агентів, у різний спосіб через транзакційний веб-сайт, шляхом комп'ютеризованого обміну даними або за допомогою віртуального публічного форуму, може автоматично виконуватися за настанням певних обставин без додаткової команди.

У практиці багато договорів, зокрема, банківські, укладаються через Інтернет. Укладання договорів через Інтернет-сайти має певні особливості. Можна виділити такі два варіанти укладання договорів (рис. 1.11).

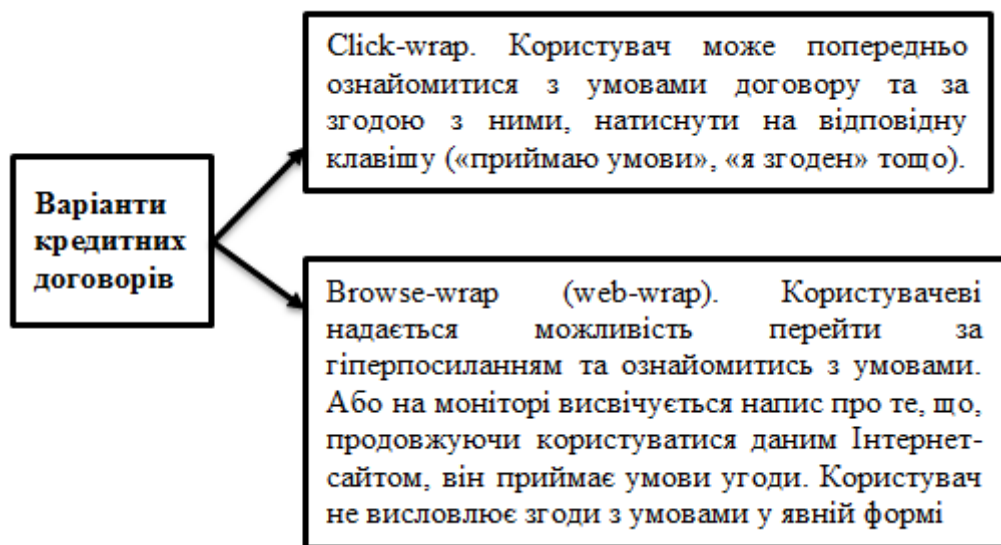

Рис. 1.11. Види електронних кредитних договорів, які укладаються через Інтернет-сайти (розроблено за [26])

Банківські договори вийшли на новий рівень, оскільки можуть укладатися, виконуватися і припинятися за допомогою використання комп'ютерної програми в інформаційному середовищі.

1.3. Характеристика процесу надання банком споживчого кредиту

Як стверджують науковці, процес кредитування складається з ряду блоків. Перший, фундаментальний блок включає: базовий підблок, який у свою чергу складається із принципів кредитування, суб'єктів процесу кредитування та об'єктів кредитування; стратегічний підблок, що складається з кредитної політики та кредитного планування.

Другим блоком у системі кредитування є економіко-технологічний блок. Він складається з видів кредитування, методів, форм позичкових рахунків, лімітів кредитування та кредитної документації. Третій блок – організаційний, заключний. До нього входить 2 підблоку: керуючий підблок, він включає управління кредитом, управління кредитними ризиками та управління кредитним портфелем та загальний організаційний підблок, що складається з декількох етапів:

- 1) попередній етап кредитування;
- 2) етап видачі та оформлення кредиту;
- 3) етап подальшого контролю.

Якщо розглядати в цій системі кредитування фізичних осіб, то вона включає:

- 1) фундаментальний блок (об'єкт, суб'єкт та принципи кредитування);
- 2) функціональний блок (організаційно-економічна основа);
- 3) регулюючий блок (нормативно-правова база, державна підтримка та державні гарантії).

Одним із найважливіших та невід'ємних елементів системи кредитування фізичних осіб є організаційно-економічний блок, що включає

безпосередньо процес надання банківського кредиту, у тому числі і споживчого.

Процес надання споживчого кредитування в банку включає певну сукупність певних етапів, в результаті яких клієнт отримує кредит, а банк – прибуток у вигляді відсотків по кредиту. У кожному банку розроблено свій процес кредитування. Основними етапами загальними для кожного банку є наступні етапи споживчого кредитування (Рис. 1.12).

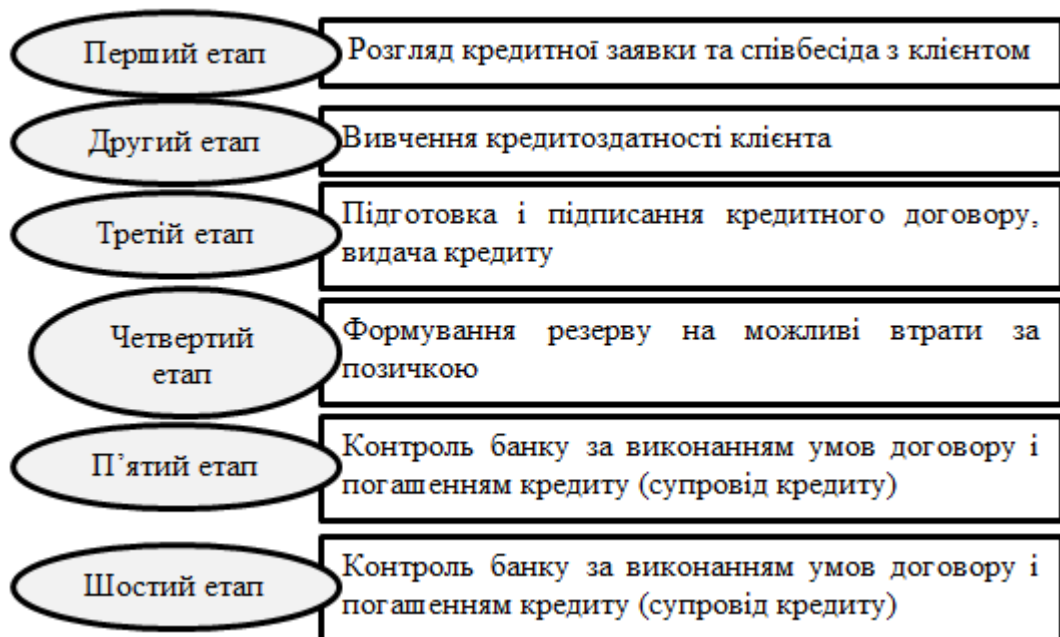

Рис.1.12. Етапи процесу споживчого кредитування фізичної особи (розроблено за [28])

Визначення умов кредитування є важливою частиною кредитного процесу, оскільки воно встановлює конкретні умови, на яких кредит буде надано позичальнику. Ці умови покликані збалансувати ризик банку при наданні кредиту зі спроможністю позичальника повернути кредит. Основними компонентами умов кредитування є, зокрема, сума кредиту, процентна ставка, строк погашення та вимоги до застави.

Сума кредиту – це загальна сума грошей, яку просить позичальник. При визначенні відповідного параметру кредиту банки часто враховують такі фактори, як дохід позичальника, рівень його поточної заборгованості та мету кредиту. Відсоткова ставка – це вартість запозичення і виражається у

відсотках від суми. Вона визначається на основі різних факторів, таких як кредитоспроможність позичальника, тип кредиту, строк кредиту та поточні ринкові ставки. Вища процентна ставка може застосовуватися до позичальників з нижчим кредитним рейтингом або вищим профілем ризику. Період погашення або строк кредиту – це період, протягом якого позичальник має погашати кредит. Період може тривати від кількох місяців до кількох років, залежно від типу кредиту та фінансового стану позичальника. Банк може приймати до уваги стабільність доходів позичальника та його платоспроможність при встановленні строку погашення кредиту [21, с.36].

Рішення про надання кредиту зазвичай надається кредитним комітетом банку. Для прийняття рішення в кредитний комітет надається наступний пакет документів (рис. 1.13).

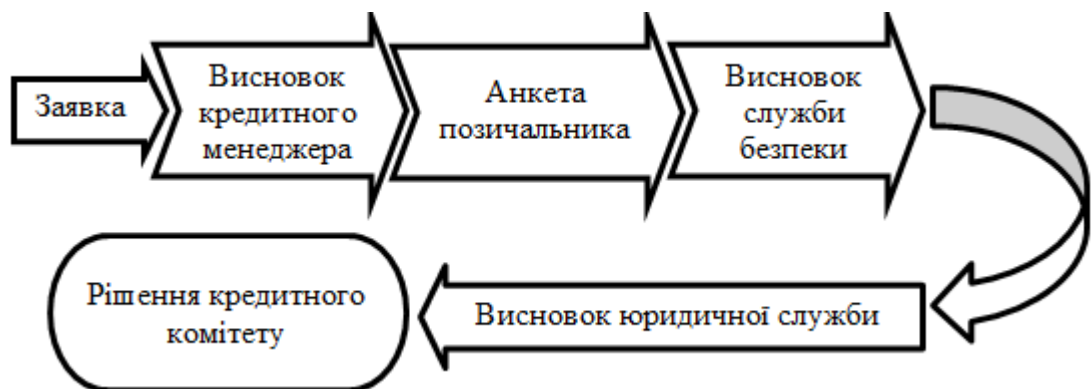

Рис.1.13. Пакет документів для розгляду кредитним комітетом
(розроблено за [28])

Дії кредитного менеджера банку після прийняття рішення кредитним комітетом зображені на рис. 1.14.

Споживче кредитування, як і любий вид кредиту може наражатись на ряд ризиків. Зовнішніми факторами виникнення ризиків споживчого кредитування можуть бути: політична обстановка та законодавство в країні, ненадійна кредитна історія клієнта, високий рівень боргового навантаження позичальника, фінансова неграмотність клієнта, концентрація кредитування у великих банках. Внутрішні чинники появи ризиків споживчого

кредитування: низькокваліфіковані співробітники банку, непродуктивна система управління кредитним ризиком, ризики технологій банку.

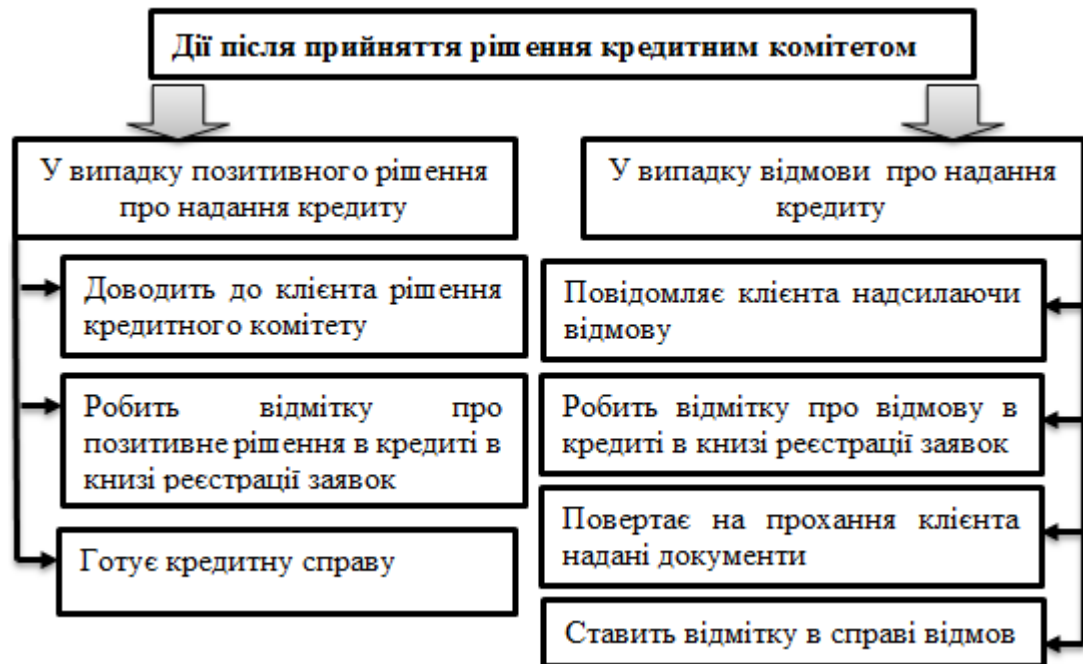

Рис.1.14. Дії кредитного менеджера після прийняття рішення кредитним комітетом по споживчому кредиту (розроблено за [28])

З позиції економічної науки, ризик – можливість отримання збитків або відхилення від запланованих показників, у результаті здійснення суб'єктом економічних відносин діяльності в умовах невизначеності. Кредитний ризик – це поширений вид банківських ризиків як для банку, так і для позичальника, який є ймовірністю фінансових втрат у результаті невиконання боржником своїх зобов'язань відповідно до умов кредитного договору. Найбільш популярними ризиками для банку є затримка платежу позичальником чи несплата його (рис. 1.15).

Це призводить до виникнення проблем у русі фінансів банку, що позначається на його ліквідності. Непогашені позичальником позички, непродумана політика банку в області ризиків приносять йому великі збитки. Невиконання кредитних зобов'язань перед банком третьою стороною є найпоширенішою причиною банкрутства багатьох банків.

Ризики, що виникають у процесі споживчого кредитування, не обмежуються лише кредитним та операційним ризиками, проте вплив інших

ризиків на процес споживчого кредитування дозволяє віднести їх скоріше до факторів виникнення ризиків, означених вище. Так ризики зовнішнього середовища (макроекономічний, політичний, фінансовий) є зовнішніми факторами виникнення індивідуального кредитного ризику, тобто за їх виникнення збільшується ймовірність погіршення матеріального стану позичальника, і, як результат, неспроможність виконання ним своїх зобов'язань [29].

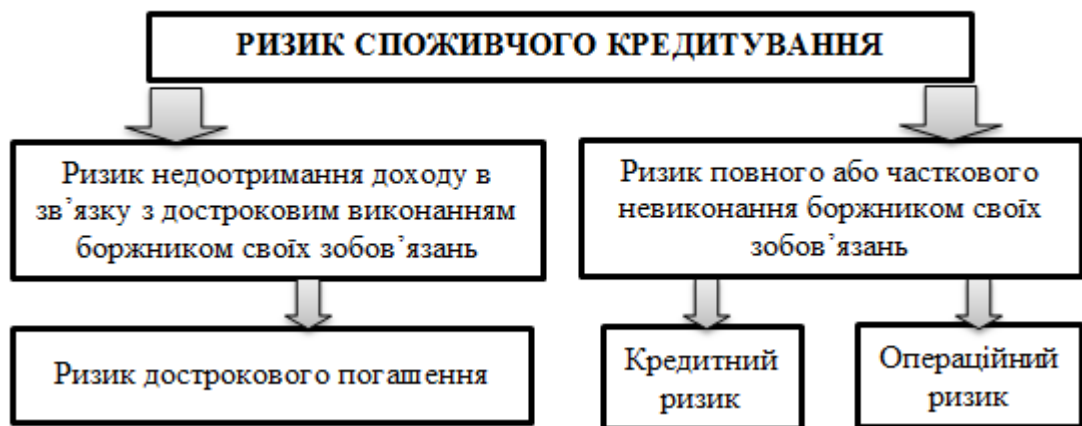

Рис.1.15. Ризики споживчого кредитування (розроблено за [29])

Найпоширеніший ризик для позичальника – процентний ризик. Великим ризиком є зміни банком кредитної угоди в односторонньому порядку. Банк може вимагати дострокової виплати кредиту позичальником.

Важливим елементом у продуктивній діяльності банку є розробка комплексу заходів щодо зниження ризику кредитних операцій.

Ефективність побудови та функціонування системи управління ризиками банку потребує дотримання низки принципів, які наведені на рис. 1.16. Управління кредитним ризиком має включати якісну, кількісну і ймовірнісну оцінку ризику.

Методи мінімізації кредитних ризиків можуть здійснюватися як у зовнішньому, і на внутрішньому рівнях. На внутрішньому рівні кредитні ризики мінімізують за допомогою:

- комплексного аналізу кредитоспроможності споживача;
- встановлення певних лімітів;

- формування резервів (щоб покрити збитки/ризики);
- інвестування коштів у різні активи;
- забезпечення погашення кредиту, сплата відсотків у строк;
- надання застави;
- надання чітких гарантій з обох сторін.

Рис. 1.16. Принципи управління ризиками банку (розроблено за [29])

На зовнішньому рівні ризики мінімізують у вигляді:

- встановлення певних лімітів відповідно до нормативів банку;
- встановлення резервів відповідно до нормативів банку;
- надання застави;
- надання гарантій;
- страхування (частіше прямого);
- розподіл суми ризику (кредиту).

На сьогоднішній день мінімізація споживчих ризиків дуже важлива, варто знаходити нові методи та способи їх зменшення.

Як вже зазначалось – один зі способів мінімізації ризиків при споживчому кредитуванні, це оцінка кредитоспроможності позичальника.

При оцінці кредитоспроможності фізичних осіб банками, зазвичай, використовуються наступні методики (рис. 1.17).

Рис. 1.17. Моделі оцінки кредитоспроможності позичальника
(розроблено за [30])

Кредитний скоринг є найбільш популярною формою оцінки позичальника в країнах, де розвинена фінансова інфраструктура та фінансовий ринок. Скоринг - система оцінки кредитоспроможності (кредитних ризиків) особи, заснований на чисельних статистичних методах, тобто це оцінка клієнта по безлічі показників. Але для того, щоб здійснити скоринг, потрібно розуміти, які фактори в моделі обліковуються, а які ні. Реалізувати метод можна лише за рахунок правильно побудованої математичної моделі, що дозволяє не тільки отримати результат оцінки, але й порівняти його з потенційним ризиком, який позичальник несе для банку.

Визначення кредитоспроможності позичальника за скоринговою системою дозволяє банку отримати такі переваги:

- розширення спектру кредитних послуг за рахунок мінімізації ризиків від впровадження будь-якого продукту;
- збільшення рентабельності банківської діяльності за рахунок мінімізації дефолтних кредитів;
- розширення кредитного портфеля;
- ефективна допомога для кредитних менеджерів у прийнятті рішень про доцільність видачі позик.

На основі аналізу скорингових моделей теоретики виділяють такі фактори, що впливають на кредитоспроможність позичальника: економічні; майнові; соціальні; умови кредитного портфеля; ділова репутація.

Кожна з цих груп факторів включає свої показники. Наприклад, економічна група включає: рівень середньої заробітної плати за останні 6 місяців, рівень додаткових доходів, доходи інших членів сім'ї, рівень щомісячних витрат; наявність кредитних зобов'язань.

Скоринг поділяється на декілька видів (рис. 1.18)

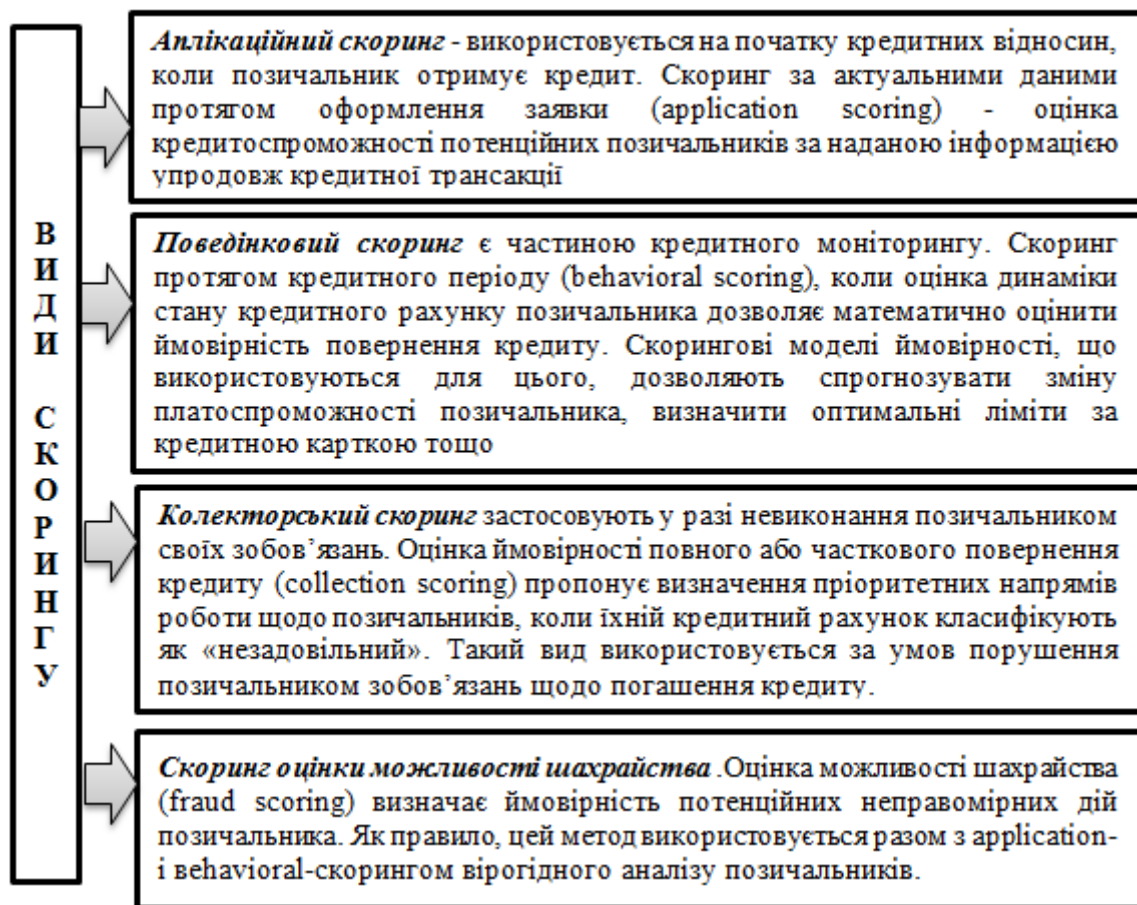

Рис. 1.18. Види скорингу (розроблено за [31, 32])

Розглядаючи таку тему як кредитоспроможність позичальника та методи її визначення, слід згадати і метод вивчення кредитної історії. Методика проста, популярна, дозволяє швидко оцінити позичальника на підставі таких відомостей: ПІБ клієнта; адреса місця проживання; ПІН, пенсійне посвідчення (необхідні реквізити одного з перерахованих документів). При поданні заявки банк надсилає запит по поданих реквізитах

до бюро кредитних історій і отримує відповідь, за якою оцінює чи можна видавати гроші чи ні.

У відповідь на запит бюро кредитних історій надають такі відомості:

1. Скільки кредитів має позичальник та де вони були оформлені, які з них погашені, а які ні;
2. По кожному кредиту вказується інформація про те, чи були проблеми з його погашенням чи ні.

При цьому вказується інформація щодо таких категорій: кредит погашено без прострочень; було допущено прострочення до 5 днів (такий критерій ніяк не вплине на майбутньому під час оформлення кредиту); прострочення до 1 місяця; прострочення більше місяця, але не більше 90 днів; заборгованість не була погашена протягом 90 днів після припущення прострочення. Співробітник банку самостійно на основі аналізу кредитної історії приймає рішення щодо доцільності видачі коштів.

Розглядаючи способи оцінки кредитоспроможності позичальника комерційного банку, не можна не згадати про такий метод як андеррайтинг. Це нове поняття, яке активно впроваджується в банківське життя в останні роки і позначає оцінку ризиків при укладанні рішення про надання кредиту або під час укладання іншого договору в банку. Андеррайтинг оцінює ризики, тому враховує майже всі способи, аналізовані раніше: оцінку платоспроможності; рівень його кредитної історії; ймовірність погашення боргу з урахуванням оціненої вартості майна; скорингову оцінку.

Інше визначення андеррайтингу полягає в тому, що це процес вивчення та аналізу рівня платоспроможності потенційних клієнтів банку, які бажають скористатися можливістю взяти кредит. Андерайтинг може бути автоматичним або індивідуальним. Немає єдиної методики андерайтингу, кожен банк самостійно розробляє стандарти та нормативи його проведення.

Висновки до розділу 1

1. Дослідивши підходи вчених щодо трактовки поняття «споживчий кредит», можна стверджувати про відсутність єдності підходу до визначення споживчого кредиту. Тому пропонується розглядати споживчий кредит як фінансові відносини, що виникають між кредитором і фізичною особою – позичальником із приводу тимчасової передачі коштів для задоволення споживчих потреб на умовах платності, строковості та поверненості.

2. Переваги споживчого кредитування є можливість придбати товари чи послуги, які без використання кредиту були б недоступні, споживче кредитування надає допомогу, нецільове використання, позика оформляється у відносно короткі терміни. До недоліків споживчого кредитування можна віднести: високу процентну ставку, обмежену суму позики, додаткові витрати на обслуговування позики.

3. Нормативно-правові документи, що регулюють процес споживчого кредитування включають зовнішні і внутрішні нормативні документи. До зовнішніх належать Закони України та нормативні акти НБУ та інших органів влади.

4. Кожний банк встановлює свої правила надання споживчого кредиту, но загальними є етапи цього процесу, що проходять від заявки до рішення кредитного комітету банку. При цьому споживче кредитування є ризиковим видом кредитування, тому значну увагу необхідно приділяти мінімізації ризиків. Одним зі способів мінімізації ризиків даного виду кредитування є оцінка кредитоспроможності позичальника. Основними методами оцінки є скорингові моделі, андеррайтинг, оцінка кредитної історії.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Сучасний стан споживчого кредитування в українських банках

Споживче кредитування в Україні характеризується низькою кількістю відкритих кредитів – це пов’язано з високими відсотковими ставками; через доступність споживчі кредити надаються на короткий термін, тому і є найдорожчими, а якщо розглядати кредити на споживчі товари в розстрочку, які надаються у магазинах-партнерах, то відсоткова ставка може бути 0,01 %, або ж надається пільговий безвідсотковий період.

Після кризи 2008 року, упродовж 2010–2014 років в Україні почався попит на банківські споживчі кредити, що пояснювалось зростанням платоспроможності населення та відновленням довіри фізичних осіб до банківського сегменту. З 2014 починається нова фінансова криза та загострення політичної ситуації в Україні, пов’язане з російською агресією та частковою окупацією деяких територій, що спричинило низький рівень платоспроможності населення через скорочування робочих місць. Потім викликами для банківського споживчого кредитування був карантин в період пандемії коронавірусу, а на сьогодні вже поспіль третій рік Україна знаходиться в воєнному стані в зв’язку з повномасштабною агресією Росії. Проаналізуємо тенденції споживчого кредитування банківською системою України за розглянутий нами період часу, а саме з кінця 2015 року до початку 2024 року.

Почнемо з розгляду динаміки банківського кредитування резидентам в цілому по банківському сектору України, а також наданим нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам з 2015 по 2023 рік (табл. 2.1). Аналізуючи дані табл. 2.1 бачимо, що з 2015 по 2017 рік загальних обсяг кредитів наданих резидентам України поступово збільшувався і складав наприкінці 2017 року 1016,7 млрд. грн. проти 981,6 млрд. грн. станом на

кінець 2015 року. Протягом 2017–2018 років обсяг наданих кредитів зріс, але потім (2019 – 2020 роки) показники знизились, адже частина економіки України опинилась в кризі, викликаній Covid-19. Зростання обсягів наданих кредитів в 2021 році до 1044,0 млрд. грн. наприкінці року поступово знизилося до 997,8 млрд. грн. станом на початок 2024 року у зв'язку з військовими діями.

Таблиця 2.1

Динаміка банківського кредитування резидентам, нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам за 2015 – 2023 роки, станом на кінець року, млн грн (розроблено за даними [35])

Період	Кредити надані	Зміна у річному обчисленні наданих кредитів, %	Кредити, надані нефінансовим корпораціям	Зміна у річному обчисленні, кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, %	Кредити, надані домашнім господарствам	Зміна у річному обчисленні, кредитів, наданих домашнім господарствам, %
2015	981627	–3,8	787795	1,1	174869	–17,2
2016	998682	1,7	822114	4,4	163333	–6,6
2017	1016657	1,8	829 932	1,0	174182	6,6
2018	1073131	5,6	859740	3,6	201102	15,5
2019	971871	–9,4	744648	–13,4	212515	5,7
2020	948386	–2,4	724157	–2,8	206471	–2,8
2021	1044049	10,1	752324	3,9	254385	23,3
2022	1007648	-3,5	754371	0,3	221657	-13,1
2023	997877	-1,0	735295	-2,5	236874	6,9

Зауважимо, що динаміка кредитів наданих суб'єктам підприємництва та фізичним особам дещо відмінна від динаміки загального обсягу наданих кредитів. Так, починаючи з 2015 року до 2018 року обсяги кредитів в реальний сектор економіки зростав значними темпами, а в 2019 знизився в аж на 13,4% в порівнянні з попереднім роком (це було визване нестабільністю економічного розвитку країни) і не зважаючи на деяке зростання з 2020 до 2022 року, обсяг наданих сектору нефінансових корпорацій кредиту станом на початок 2024 року на 6,7% нижче обсяг зазначених кредитів на початок 2016 року.

А от, що стосується кредитування домашніх господарств, то обсяг наданих банківських кредитів в даний сектор станом на початок 2024 року

перевищує цей обсяг станом на кінець 2015 року на 35,4%. На протязі досліджуваного періоду спостерігається коливання обсягів кредиту до збільшення з 2017 по 2019 рік, та зменшення в наступні роки. Банки активізували кредитування фізичних осіб в 2023 році після утримання його темпів в 2022 році. Наочно темпи зростання обсягів наданих кредитів банківською системою України за 2015 – 2023 роки можна спостерігати на рис. 2.1.

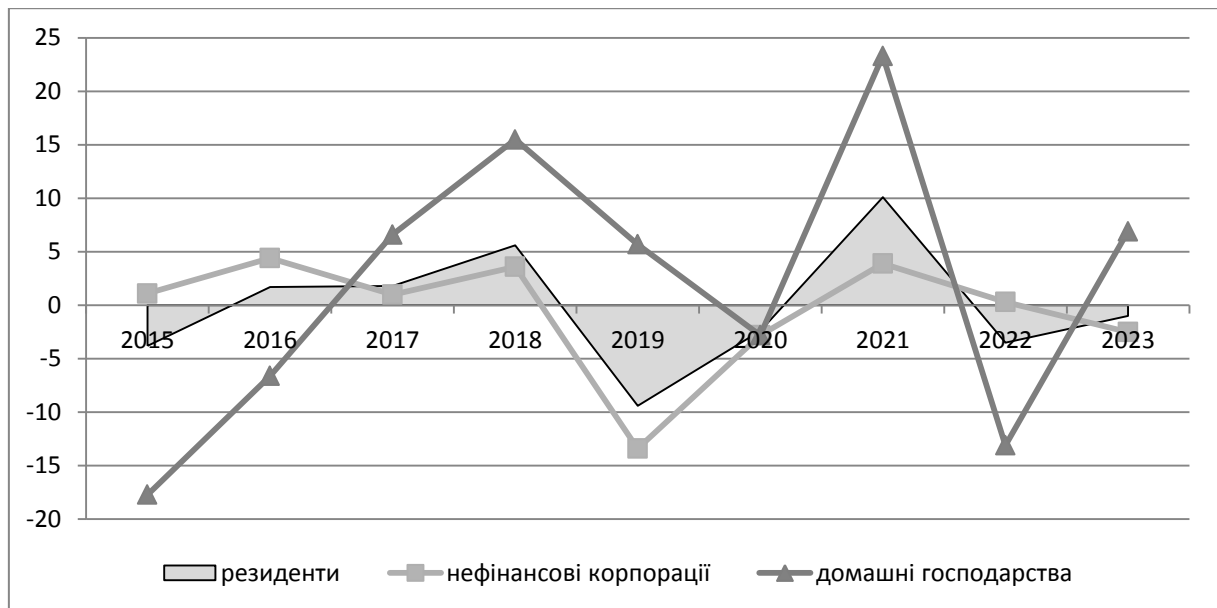

Рис. 2.1. Динаміка часток кредитів наданих резидентам банками України за 2015 – 2023 роки, станом на кінець року, % (розроблено за даними [35])

Для того, щоб перейти до аналізу безпосередньо споживчого кредитування банками України, визначимо частку домогосподарств в загальному обсязі кредитного портфелю банків (рис. 2.2).

Сучасний стан банківського кредитування населення характеризується стрімким скороченням частки у загальних обсягах кредитування. Упродовж 2015–2016 років простежується скорочення кредитування домогосподарств із 17,8 % до 16,4 %, досягши мінімуму. Але починаючи з 2017 року, частка наданих кредитів зростала, що пов'язано з покращенням економіки післякризових років до рівня 24,4 % у 2021 році.

Зменшення обсягу кредитування населення з 2015 до 2016 року, а також постійне зниження частки таких кредитів у загальних обсягах

кредитування можна пояснити високою вартістю наданих кредитів, згідно з даними від Національного банку України про середньозважені ставки за кредитами домашнім господарствам.

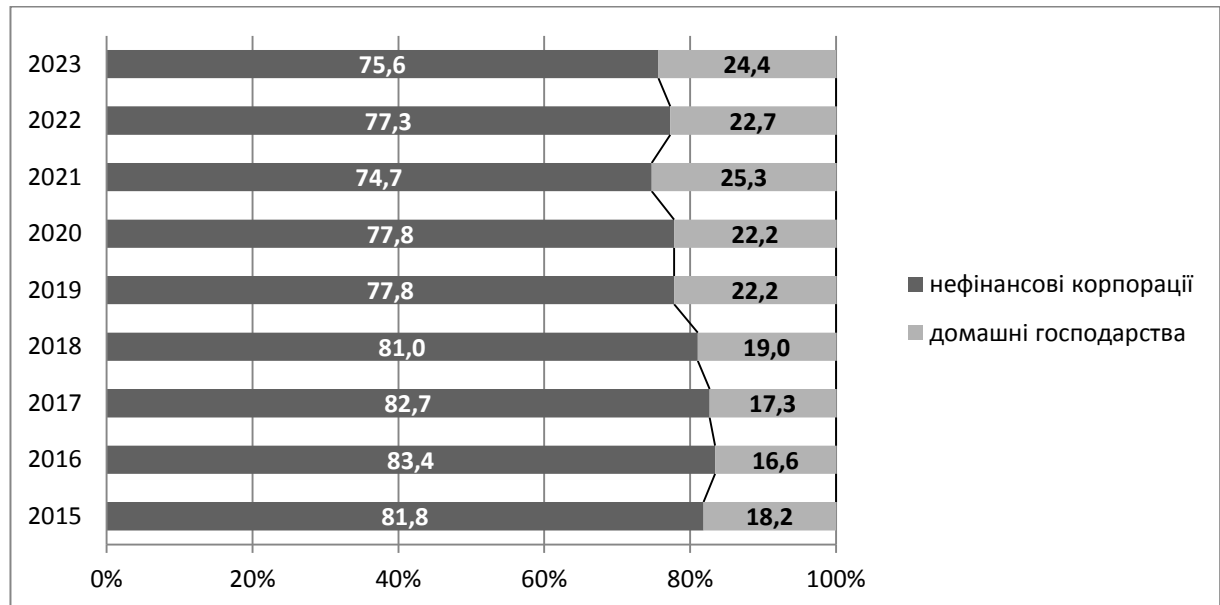

Рис. 2.2. Структура кредитів наданих комерційними банками юридичним особам та домашнім господарствам за 2015 – 2023 роки, станом на кінець року, % (розроблено за даними [35])

На рис. 2.3 представлена динаміка середньорічних процентних ставок за кредитами наданими банками України за 2015 – 2023 роки.

Рис.2.3. Динаміка середньорічних процентних ставок за кредитами наданими банками України за 2015 – 2023 роки (розроблено за даними [35])

Зростання середньорічних ставок за кредитами домашнім господарствам з 25,2 до 30,6 % упродовж 2015–2016 років призвело до скорочення частки кредитування цього сектору. Зазначені тенденції супроводжуються ризиковістю позичальників, порушенням їх фінансової стабільності, як наслідок – імовірністю неповернення кредитів. У наступні періоди тенденції зберігалися, що супроводжувалось незначним зростанням до рівня 32 % річних у 2019 році. З 2019 року починається спад процентних ставок по кредитах, що надаються домогосподарствам і відповідно зростає попит на позикові кошти у даному сегменті. В 2023 році середня процентна ставка за кредитами для фізичних осіб по банківській системі України складала 28,5%.

Проаналізуємо стан споживчого кредитування по банківській системі за досліджуваний період (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка обсягів споживчих кредитів по банківській системі України за 2015 – 2023 роки, станом на кінець року, млн. грн.
(розроблено за даними [35])

Період	Усього кредитів	У тому числі за строками			У тому числі за валютами		
		До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років	В гривні	В доларах США	В інших валютах
2015	104879	33293	29537	42049	66662	36268	1949
2016	101528	34255	27850	39423	64859	34901	1768
2017	122066	42614	45171	34225	93436	26965	1665
2018	151625	69734	49171	32719	125413	24796	1416
2019	173702	89156	59853	24693	158339	14418	945
2020	170719	88391	58937	23391	157589	12077	1053
2021	214134	114519	76763	22852	205685	7914	535
2022	188656	109933	54653	24071	181781	6325	550
2023	196088	127346	44874	23868	189533	6043	512

З табл. 2.2 бачимо, що попри коливань в більший та менший бік обсягів кредитів, наданих домашнім господарствам за досліджуваний період, обсяги споживчого кредитування мали стійку тенденцію до зростання і збільшились за 9 років на 91,2 млрд. грн., або на 87% (з 104,8 млрд. грн. станом на кінець 2015 року до 196,1 млрд. грн. станом на початок 2024 року). При цьому у 2020 році загальний обсяг споживчого кредитування становив 170,7 млрд.

грн. У 2021 році він суттєво збільшився, сягнувши до 214,1 млрд грн, що було наслідком відновлення економіки або зміни політики, спрямованої на стимулювання споживчих запозичень. Однак у 2022 році обсяг споживчого кредитування зменшився до 188,7 млрд грн. Таке скорочення пов'язане з військовими діями, зменшенням обсягу ринку та іншими негативними факторами, але в 2023 спостерігається зростання обсягів кредиту, яке перевищує показники 2022 року на 4%.

Якщо розглядати частку споживчого кредитування в загальному обсягу кредитів та в відношенні до ВВП, то можна побачити наступні результати (рис. 2.4).

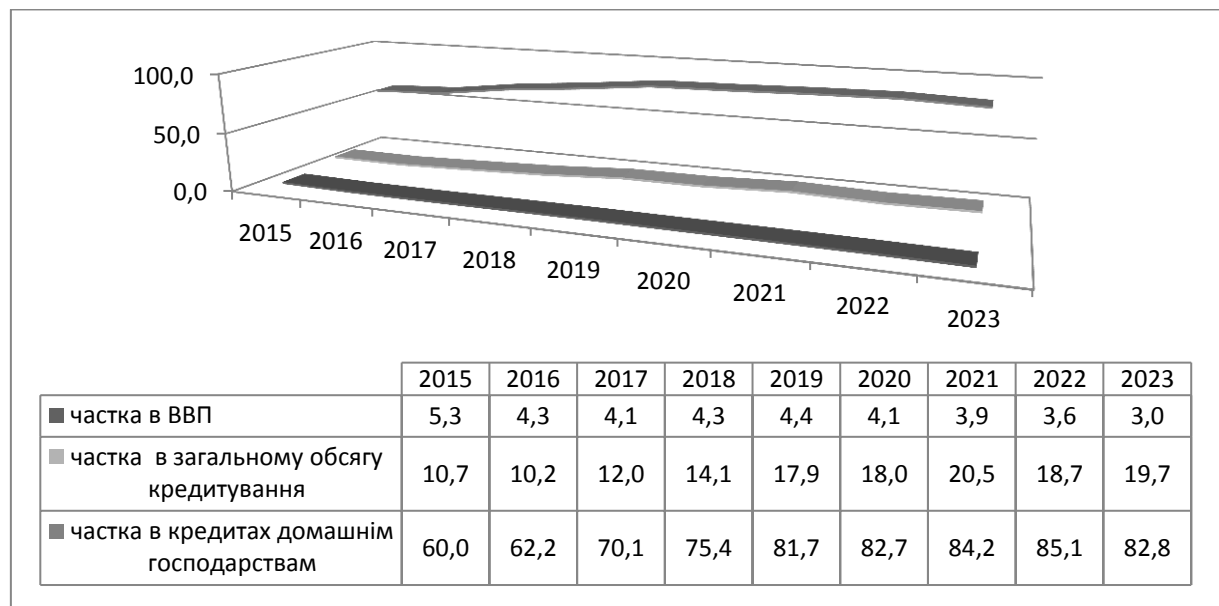

Рис. 2.4. Частка споживчого кредиту в ВВП та обсягах кредитів, наданих банківською системою України за 2015 – 2023 роки, станом на кінець року, % (розроблено за даними [35, 36])

Частка споживчого кредиту в ВВП за досліджуваний період знизилась до 3% станом на кінець 2023 року проти 5% на 31.12.2015 року. Споживче кредитування є основним видом кредитування домашніх господарств банківською системою України. За досліджуваний період частка споживчого кредиту зросла з 60% станом на кінець 2015 року до 82% станом на початок 2024 року. При цьому майже удвічі зросла частка даного виду кредитування

у загальних обсягах усіх кредитів наданих банківською системою України (з 11% станом на кінець 2015 року до 20% станом на початок 2024 року).

Як і всі надані кредити, споживчий кредит має короткостроковий (до 1 року), середньостроковий (від 1 року до 5 років) та довгостроковий (більше 5 років) характер. Як видно з табл. 2.2 обсяг короткострокових споживчих кредитів постійно зростає за досліджуваний період і збільшився в 3,8 рази (з 33,3 млрд. грн. станом на кінець 2015 року до 27,3 млрд. грн. станом на початок 2024 року). Таке зростання означає збільшення попиту на короткострокові кредити, що зумовлене такими факторами, як тимчасові фінансові проблеми та екстрені витрати.

Обсяг середньострокового кредиту коливався за досліджуваний період від більшого до меншого, але станом на початок 2024 року він зріс в 1,5 рази (з 29,5 млрд. грн. станом на кінець 2015 року до 44,9 млрд. грн. станом на початок 2024 року). Виявлене падіння свідчить про зниження попиту на середньострокові кредити та про відмову банків від ризику, коли вони пропонують кредити з довгими термінами погашення.

В період воєнних дій за останні два роки банки скорочують середньострокові та довгострокові споживчі кредити, так обсяг довгострокових кредитів за досліджуваний період скоротився на 40%.

У контексті банківських ризиків зростання обсягу короткострокових кредитів може свідчити про більшу схильність до кредитного ризику, оскільки коротші строки кредитування вказують на те, що позичальники стикаються з нагальними фінансовими проблемами. Однак короткострокові кредити, як правило, мають нижчий рівень дефолтів, оскільки вони погашаються швидше, що може зменшити імовірність втрати ресурсів.

Зміна обсягів споживчих кредитів за строками змінює і їх структуру (рис. 2.5). З рис. 2.5 видно, що за досліджуваний період частка короткострокових кредитів зросла вдвічі в загальному портфелі споживчого кредиту (з 32% станом на кінець 2015 року до 65% станом на початок 2024 року), та більш ніж в три рази скоротилась частка довгострокових кредитів (з

40% станом на кінець 2015 року до 12% станом на початок 2024 року). Частка середньострокових кредитів скоротилась лише на 5 в.п.

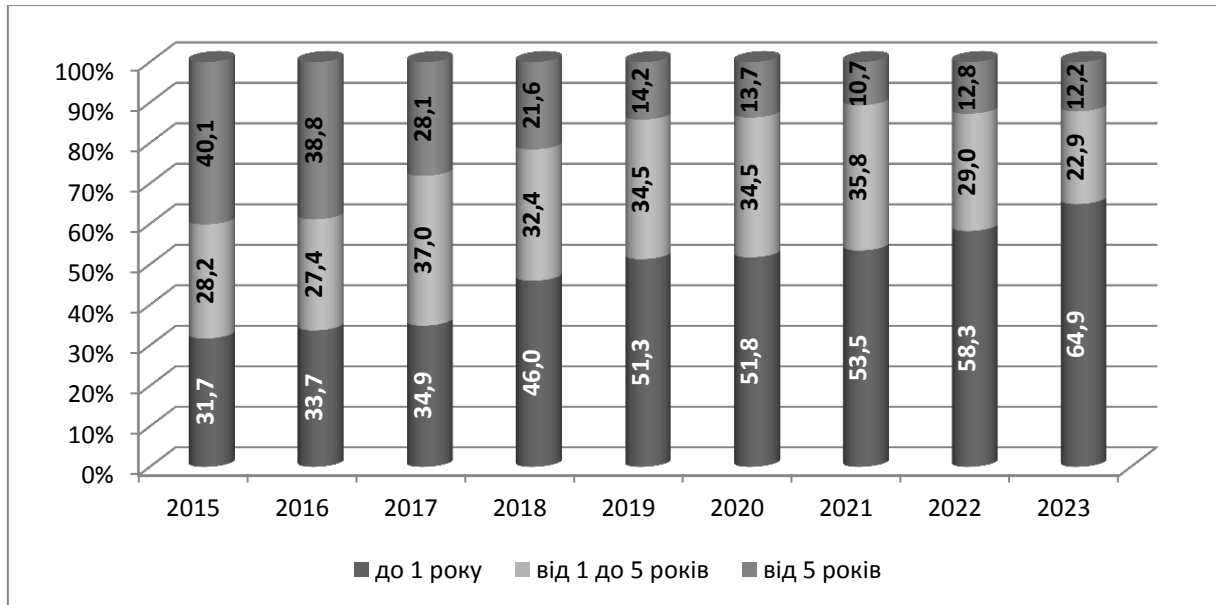

Рис. 2.5. Структура споживчих кредитів банківської системи України за строками надання за 2015 – 2023 роки, станом на кінець року (розроблено за даними [35])

Дані табл. 2.2 свідчать, що переважна більшість споживчих кредитів на банківському ринку України видана в національній валюті – гривні. Обсяг гривневих кредитів становив 66,7 млрд грн наприкінці 2015 року і досяг піку в 205,7 млрд грн у 2021 році. Однак на початок 2024 року він знизився до 186,5 млрд грн. Коливання обсягу гривневих кредитів можна пояснити загальними тенденціями споживчого кредитування в Україні. Дані також показують, що обсяг кредитів у доларах США неухильно знижувався з 36,3 млрд грн на початок 2016 року до 6,0 млрд грн на кінець 2023 року. Зменшення обсягів доларових кредитів допомагає банкам уникнути валютних ризиків, адже у випадку чергової кризи імовірність їх погашення знижується. Обсяг кредитів у інших валютах залишався відносно низьким, з незначними коливаннями. Розглянемо структуру кредитів за видами валют (рис. 2.6).

Переважна більшість споживчих кредитів в Україні видана в національній валюті - гривні. Частка гривневих кредитів постійно зростала з

92,3% у 2020 році до 96,3% у лютому 2023 року. Ця тенденція свідчить про те, що позичальники та банки все більше покладаються на національну валюту при кредитуванні, що демонструє бажання уникнути валютних ризиків.

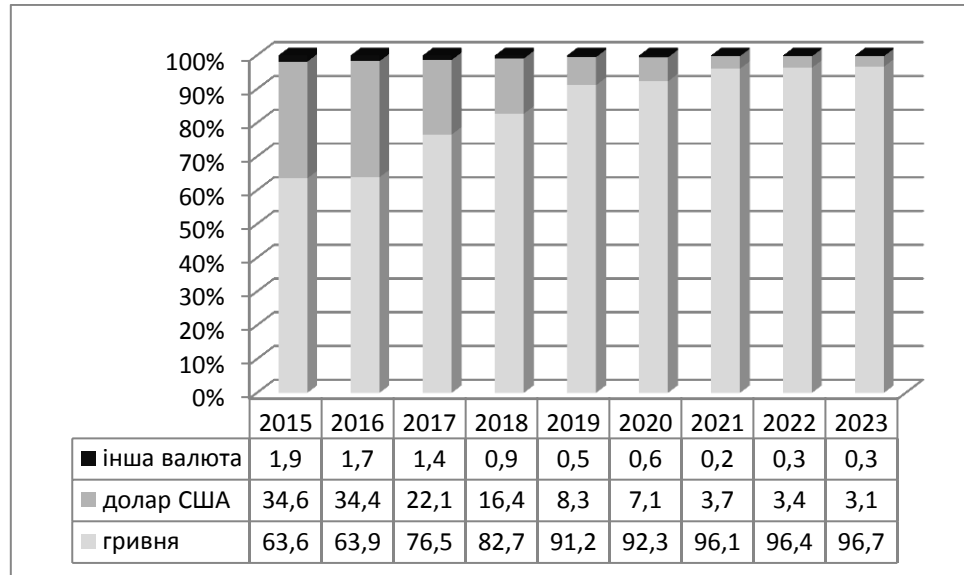

Рис. 2.6. Структура споживчих кредитів банківської системи України за видами валют за 2015 – 2023 роки, станом на кінець року (розроблено за даними [35])

Підводячи підсумок, зазначимо, що відбувається посилення попиту на короткострокові кредити та зменшення частки середньострокових кредитів, що відображає зміни у фінансових потребах позичальників та стратегіях управління ризиками банків. Концентрація кредитів у національній валюті, гривні, забезпечує пом'якшення валютних ризиків.

2.2. Аналіз основних показників діяльності АТ КБ «ПриватБанк»

АТ КБ «ПриватБанк» є універсальним Банком з фокусом на роздрібний сегмент та вибірковою присутністю в корпоративному сегменті. Станом на початок 2024 року має 8 філій і 1190 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі, 5 000 банкоматів і 10 000 терміналів самообслуговування.

Єдиним акціонером Банку, якому належить 100% акцій Банку є Держава в особі Міністерства фінансів України з грудня 2016 року [37].

АТ КБ «ПриватБанк» був заснований в 1992 році і з початку своєї діяльності був одним з лідерів майже за всіма фінансовими показниками в банківській системі. Банк входив в склад системних банків України. У зв'язку з труднощами, що виникли в банку в 2016 році він був націоналізований.

З 2017 року, отримавши державну підтримку, АТ КБ «ПриватБанк» за декілька років подолав тимчасові труднощі к 2019 року становиться безумовним лідером банківського сектору України за останні 5 років. Станом на початок 2024 року частка банку за основними показниками складає більше 20% показників банківської системи України (рис. 2.7).

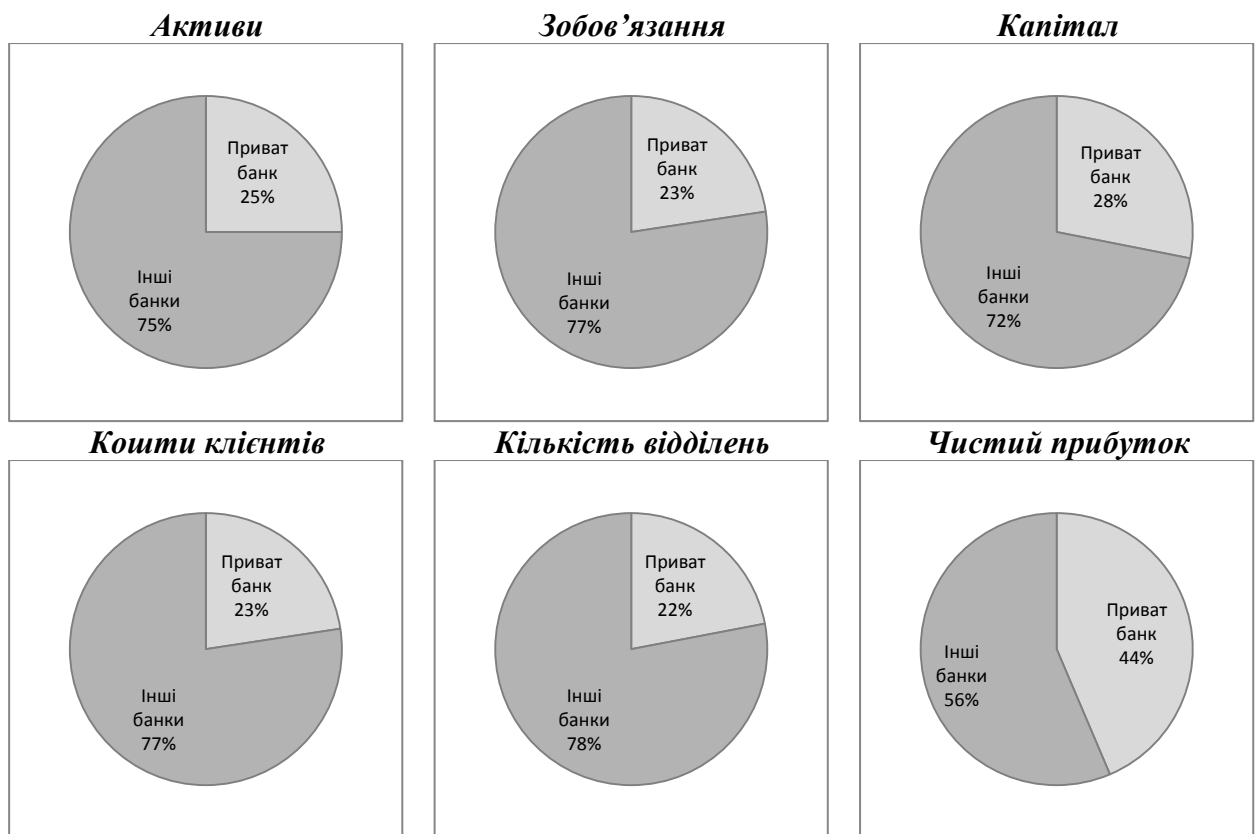

Рис. 2.7. Частка АТ КБ «ПриватБанк» в основних показниках банківській системі України, станом на кінець 2023 року, % (розроблено за [35])

Отже на АТ КБ «ПриватБанк» на 31.12.2023 року припадало: 25% активів, 23% зобов'язань та 28% капіталу банківської системи України. До того ж банку належать 23% коштів клієнтів банківського сектору та 22% всіх відокремлених підрозділів банків. В 2023 році чистий прибуток банківської системи України складався на 44% з чистого прибутку АТ КБ «ПриватБанк».

АТ КБ «ПриватБанк» має чіткий розподіл бізнес-ліній (корпоративна, роздрібна, середній та малий бізнес та казначейство). Своєю місією банк ставить: надавати банківські послуги з найкращою якістю обслуговування, на прозорих та справедливих умовах усім жителям та компаніям країни [37].

Для вивчення динаміки основних показників діяльності на АТ КБ «ПриватБанк» визначимо період з моменту зміни власника банку – з 2017 року по кінець 2023 року.

Перш за все розглянемо динаміку та структуру елементів активів банку. В табл. 2.3. наведена активів АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2023 роки.

Таблиця 2.3

Динаміка активів АТ КБ «ПриватБанк»
за 2017 – 2023 роки, млрд. грн. (розроблено за [37])

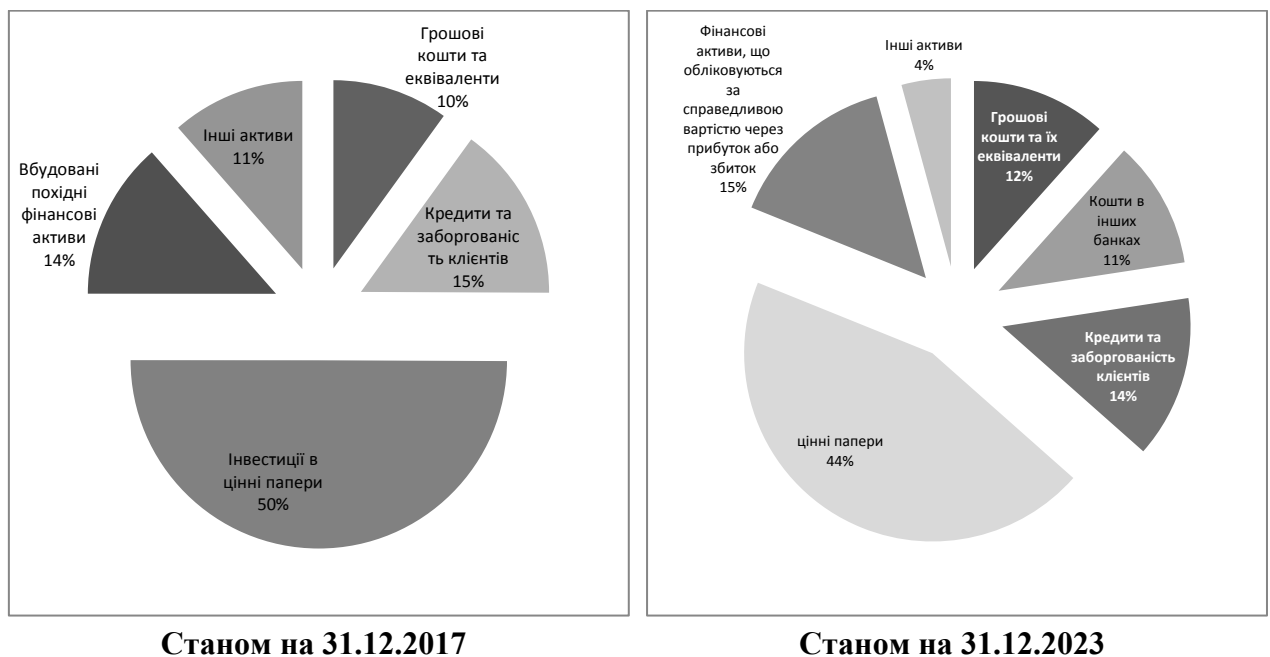
Показники	Роки, на кінець року						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Грошові кошти та еквіваленти	25,3	27,4	45,9	49,9	52,9	96,4	79,6
Кошти банків та еквіваленти	2,9	0	27,1	25,1	26,2	103,8	75,1
Кредити та заборгованість клієнтів	38,3	50,1	59,5	55,0	68,2	68,1	95,6
Інвестиції в цінні папери	161,0	180,0	152,2	221,7	222,3	239,8	405,7
Інші активи	26,2	20,5	25	30,8	37,7	41,6	29,1
Активи всього	253,7	278,0	309,7	382,5	407,3	549,7	685,1

Як видно з табл. 2.3, за останні вісім років (з моменту зміни власника) АТ КБ «ПриватБанк» нарощував клієнтську базу, яка проявилась в зростанні активів та зобов'язань, та власний капітал. Карантин в 2020 році, визваний пандемією Ковід-19, дещо знизив обсяг наданих кредитів, але за всіма іншими фінансовими показниками спостерігається стійка тенденція до

зростання протягом усіх п'яти років, у тому числі і за два останніх воєнних роки.

Отже з кінця 2017 року до початку 2024 року активи АТ КБ «ПриватБанк» зросли в 2,7 рази (з 253,7 млрд. грн. станом на кінець 2017 року до 685,1 млрд. грн. станом на початок 2024 року), спостерігається зростання за всіма видами активів, особливо коштами банків, що зросли в 25 разів. Отже, гроші та еквіваленти зросли в 3,1 рази (з 25,3 млрд. грн. станом на кінець 2017 року до 79,6 млрд. грн. станом на початок 2024 року), інвестиції в цінні папери, що зросли в 2,5 разів (з 161,0 млрд. грн. станом на кінець 2017 року до 405,7 млрд. грн. станом на початок 2024 року), кредитний портфель зріс в 2,5 рази.

Розглянемо структуру активів банку станом на кінець 2017 року та на початок 2024 року (рис. 2.8).

Станом на 31.12.2017
Станом на 31.12.2023
Рис. 2.8. Структура активів АТ КБ «ПриватБанк» (розроблено за [37])

Як бачимо з рис. 2.8, найбільшим активом АТ КБ «ПриватБанк» є цінні папери, які обліковуються як за справедливою, так і за амортизаційною вартістю. В період воєнних дій в складі облігацій внутрішньої державної позики, які активно функціонують на банківському ринку як цінні папери, держані банки поповнюють свій інвестиційний портфель військовими

облігаціями – це різновид облігацій внутрішньої державної позики, який має цільове призначення – кошти від облігацій, залучені в Державний бюджет України, використовуються на безперебійне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану – соціальні та оборонні. Отже, на початок 2024 року цінні папери складали 44% активів активів АТ КБ «ПриватБанк», частка кредитів та заборгованості клієнтів досягала 14% активів, грошових коштів та їх еквівалентів – 12%. В порівнянні з 2017 роком частка інвестицій в цінні папери знизилась на 6 в.п., а частка коштів в інших банках росла на 11 в.п.

Отже, зростанню активів банку сприяло зростання їх джерел, які складаються з власного капіталу та зобов'язань. Структура співвідношення власних та позикових коштів банку має наступний вигляд (рис. 2.9).

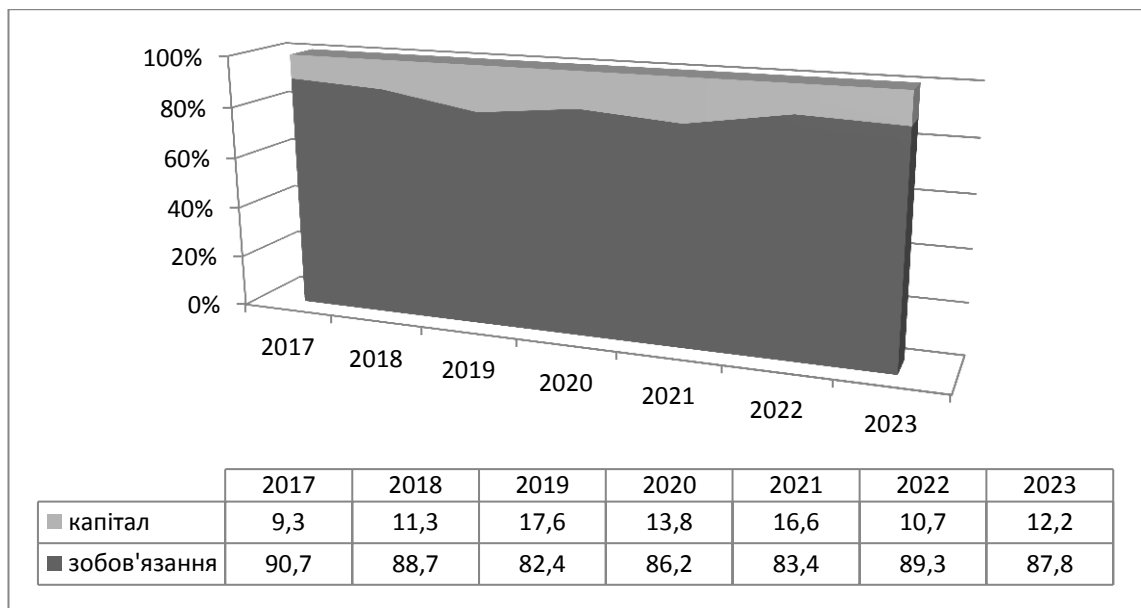

Рис. 2.9. Структура пасивів АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2023 роки, станом на кінець року (розроблено за [37])

З рис. 2.9 видно, що значну частку в пасивах АТ КБ «ПриватБанк» займають зобов'язання. З одного боку, банки як комерційна структура здійснюють активні операції з залученими коштами, а власний капітал – це кошти, які підтримують стабільність установи, а з другого боку невелика частка власного капіталу в джерелах активів АТ КБ «ПриватБанк»

спричинена накопиченим дефіцитом коштів, що сформувався від збиткової діяльності минулих років. Як бачимо, за досліджуваний період структура пасивів банку коливалась в зв'язку від зміни обсягу залучених коштів та зменшення нерозподіленого збитку. Станом на початок 2024 року, пасиви АТ КБ «ПриватБанк» складаються на 88% із зобов'язань і на 12% із власного капіталу.

Розглянемо динаміку пасивів АТ КБ «ПриватБанк» за досліджуваний період (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка капіталу та зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2023 роки, станом на кінець року, млрд. грн. (розроблено за [37])

Показники	Роки, на кінець року						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кошти клієнтів	212,2	231,1	240,6	312,7	325,3	472,0	549,7
Інші зобов'язання	17,9	15,5	14,6	17	9,4	10,8	52,1
Зобов'язання всього	230,1	246,6	255,2	329,7	334,7	482,8	601,8
Статутний капітал	206,1	206,1	206,1	206,1	206,1	206,1	206,1
Нерозподілений прибуток	-201,1	-190,4	-169,9	-171,7	-157,2	-156,7	-144,6
Інший власний капітал	18,6	15,8	18,3	18,4	17,7	8,4	21,8
Власний капітал, всього	23,6	31,5	54,5	52,8	66,6	57,8	83,3
Всього капіталу та зобов'язань	253,7	278,0	309,7	382,5	407,3	549,7	685,1

З табл. 2.4 видно, що зобов'язання банку на досліджуваний період на 91% складались з коштів клієнтів, вони зросли в 2,6 рази і склали станом на початок 2024 року 601,8 млрд. грн. проти 212,2 млрд. грн. станом на 31.12. 2017 року.

Номінальна зареєстрована вартість випущеного акціонерного капіталу Банку станом на 31 грудня 2023 року складала 206 060 мільйонів гривень (на 31 грудня 2017 року: 206 060 мільйонів гривень). Загальна кількість ухвалених до випуску простих акцій складала 735,93 мільйони акцій (на 31 грудня 2017 року: 735,93 мільйони акцій) номінальною вартістю 280 гривень за акцію (на 31 грудня 2017 року: 280 гривень за акцію). Всі випущені прості акції повністю оплачені та зареєстровані. Кожна проста акція мала один голос при голосуванні. Аналізуючи стан власного капіталу АТ КБ «ПриватБанк» за досліджуваний період, зауважимо, що щорічне отримання

прибутку на протязі 2018 – 2023 років зменшило нерозподілений збиток банку, отриманий в 2016 – 2017 роках і збільшило власний капітал на 70,6 млрд. грн.

Значний приплив коштів і їх розміщення, а також розширення обсягу різноманітних послуг за які банк отримує непроцентний дохід, зменшення резервів під кредитні операції за рахунок підвищення якості кредитного портфеля сприяли зростанню позитивних фінансових результатів АТ КБ «ПриватБанк» за весь досліджуваний період. Динаміка прибутку банку за 2017 – 2023 роки та показників прибутковості наведена на рис. 2.10.

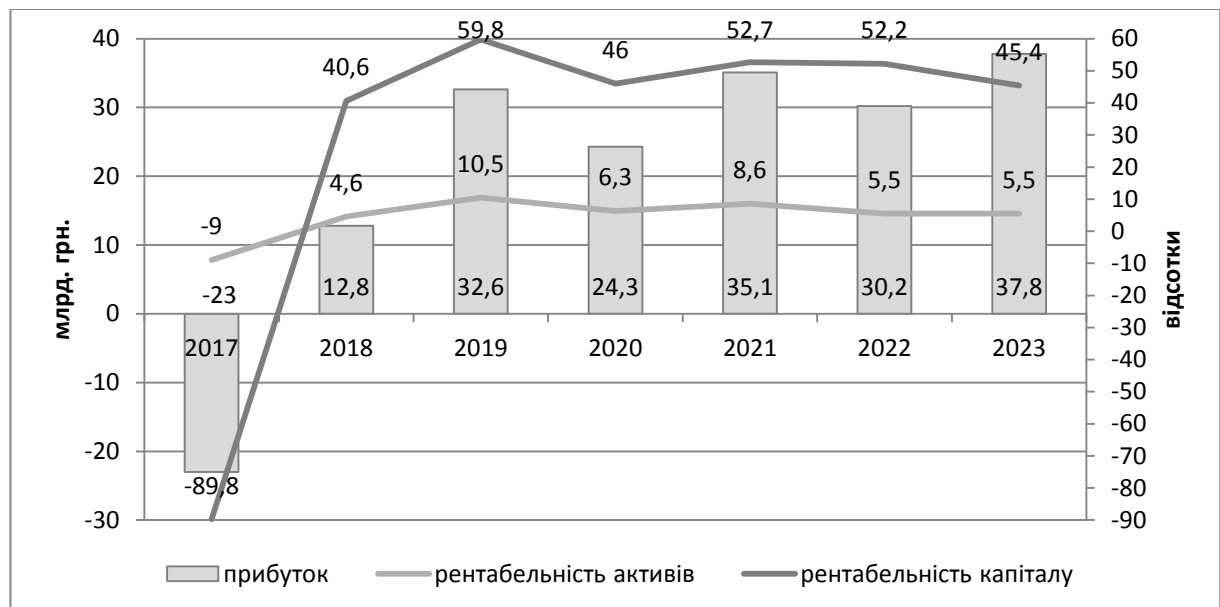

Рис. 2.10. Динаміка показників прибутковості АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2023 роки, млрд. грн. (розроблено за [37])

При цьому показники прибутковості банку були вищими за показниками в цілому по банківській системі України. Таким чином, можна стверджувати, що АТ КБ «ПриватБанк» є високоприбутковим та високорентабельним банком.

Банк розраховує нормативні коефіцієнти ліквідності, встановлені Національним банком України на щоденній основі. В табл. 2.5 показана динаміка дотримання коефіцієнтів ліквідності банком за 2019 – 2022 року, станом на 31 грудня.

Таблиця 2.5

**Динаміка дотримання економічних нормативів ліквідності АТ КБ
«ПриватБанк» за 2019–2022 рр, % (розроблено за [37])**

Назва показників	Нормативне значення	Станом на 31 грудня					
		2018	2019	2020	2021	2022	2023
коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB)	Не менше 100%	263,61	268,26	278,23	258,85	311,01	462,83
коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземній валюті (LCRIB)	Не менше 100%	102,03	307,71	218,18	200,36	260,14	266,09
коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	Не менше 90%	-	-	-	156,57	182,24	н/д

З табл. 2.5 видно, що за досліджуваний період нормативи перевищували рекомендоване НБУ значення. Для управління ліквідністю в кризовий період розроблений План фінансування в кризових ситуаціях при виникненні кризи ліквідності, який містить перелік можливих причин, що призводять до кризи, ознаки кризи, а також перелік заходів по локалізації та ліквідації кризових явищ. Планом закріплені відповідальні за визначені заходи служби та порядок їх взаємодії. Банком також проводиться стрес-тестування ліквідності за сценаріями, що охоплюють можливі несприятливі умови. Дослідження нормативів капіталу банку за 2018 – 2023 роки свідчать про їх відповідність вимогам Національного банку України.

2.3. Оцінка стану споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк»

Розглянемо детально склад кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» за досліджуваний період. Кредитний портфель банку складається з кредитів наданих суб'єктам підприємницької діяльності, що

складається з кредитів великому бізнесу та МСП, та кредитів фізичним особам, які складаються із споживчих та інших кредитів. Динаміка кредитного портфеля за даними річної публічної фінансової звітності АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2022 роки та 9 місяців 2023 року наведена в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

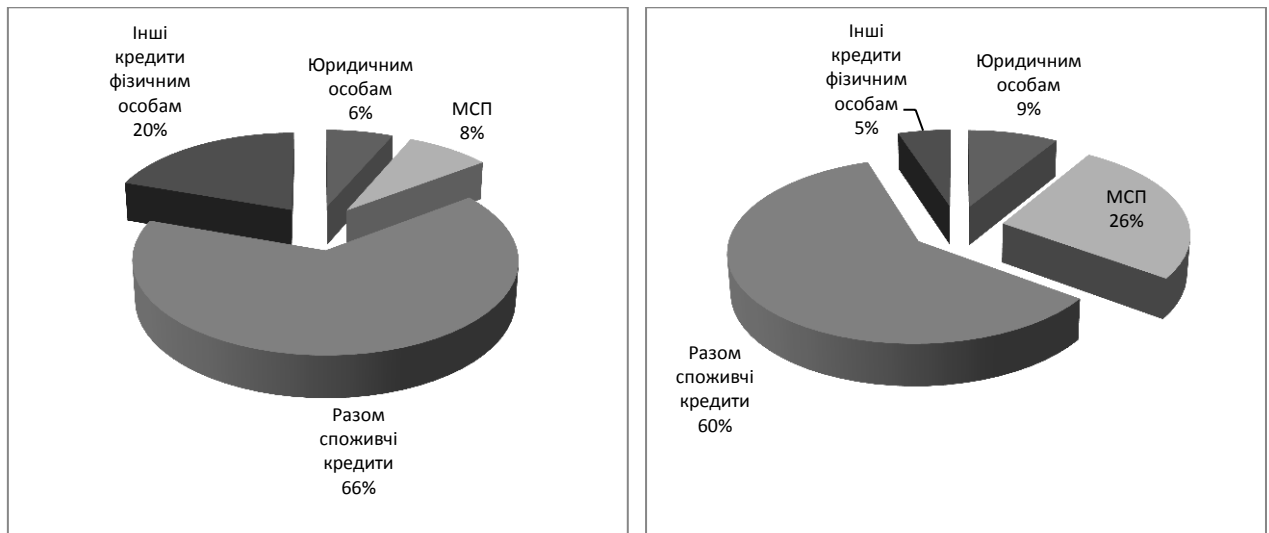
Динаміка кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2023 роки, млн. грн. (розроблено за [37])

Показники	Станом на кінець року						На 30.09 2023	Відхилення	
	2017	2018	2019	2020	2021	2022		2023/2017	%
Юридичним особам	3330	5648	6250	5509	4091	5340	9052	5722	171,8
МСП	4210	8251	8555	6859	11903	21311	27014	22804	541,7
Разом суб'єктам підприємництва	7540	13899	14805	12368	15994	26651	36066	28526	378,3
Кредитні картки	30354	45314	51890	40609	45314	46593	54130	23776	78,3
Споживчі кредити	3144	4193	4148	3500	5343	3888	7548	4404	140,1
Разом споживчі кредити	33498	49507	56038	44109	50657	50481	61678	28180	84,1
Кредити на придбання автомобіля	264	332	250	35	394	328	697	433	164,0
Іпотечні кредити	9130	12923	11467	9566	9858	3912	4529	-4601	-50,4
Інші кредити	660	672	498	129	83	26	16	-644	-97,6
Фізичним особам	43552	63434	68253	53839	60992	54747	66920	23368	53,7
Усього кредитів	51092	77333	83058	66207	76986	81398	102986	51894	101,6

Якщо розглядати динаміку кредитного портфеля клієнтів АТ КБ «ПриватБанк» за останні сім років в табл. 2.6, то можна побачити, що він зріс в 2 рази (з 51,1 млрд. грн. станом на кінець 2017 року до 103 млрд. грн. станом на 30.09.2023 року), з нього кредити суб'єктам підприємництва – в 3,8 рази (з 7,5 млрд. грн. станом на кінець 2017 року до 36,1 млрд. грн. станом на 30.09.2023 року), особливо зросли кредити, надані МСП – в 6 разів (це зростання зумовлено тим, що банк надає малому бізнесу та фізичним особам-підприємцям пільгові кредити під 5-7-9%).

Кредити фізичним особам зросли за досліджуваний період на 54% (з 43,6 млрд. грн. станом на кінець 2017 року до 66,9 млрд. грн. станом на

30.09.2023 року), з них споживчі кредити - на 84% (з 33,5 млрд. грн. станом на кінець 2017 року до 61,7 млрд. грн. станом на 30.09.2023 року). Визначимо, яку частку займають споживчі кредити в кредитному портфелі АТ КБ «ПриватБанк». Структуру кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 та 2023 рік представлена на рис. 2.11.

Станом на 31.12.2017 року

Станом на 30.09.2023 року

Рис. 2.11. Структура кредитів АТ КБ «ПриватБанк» (розроблено за [37])

З рис. 2.11 видно, що на кінець 2017 року кредити, надані фізичним особам складала 86% кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», з них 66% припадало на споживчі кредити. Можна стверджувати, що в перший рік націоналізації споживчі кредити були основним напрямком кредитування в банку. Ця структура за сім років змінилась в бік зростання частки кредитів бізнесу (станом на 30.09.2023 року було надано 65% кредитів домогосподарствам и 35% – суб'єктам господарювання). Не зважаючи на зростання частки кредитів в бізнес, АТ КБ «ПриватБанк» залишається банком, який орієнтується на роздрібний бізнес і на початок жовтня 2023 року споживчі кредити складала 60% кредитного портфелю банку.

Отже проаналізуємо безпосередньо структуру кредитів, що надаються банком фізичним особам (рис. 2.12). Як видно з рис. 2.12, основним з усіх видів кредитів, що надає АТ КБ «ПриватБанк» своїм клієнтам фізичним

особам є споживчий кредит на платіжну картку. За досліджуваний період скоротились усі частки кредитів, наданих банком домогосподарствам окрім карткових кредитів. Їх частка зросла за досліджуваний період на 11,2 в.п. (з 69,7% станом на кінець 2017 року до 80,9% станом на 30.09.2023 року). Картковий кредит є найбільш зручний вид кредиту як для банку так і для клієнту.

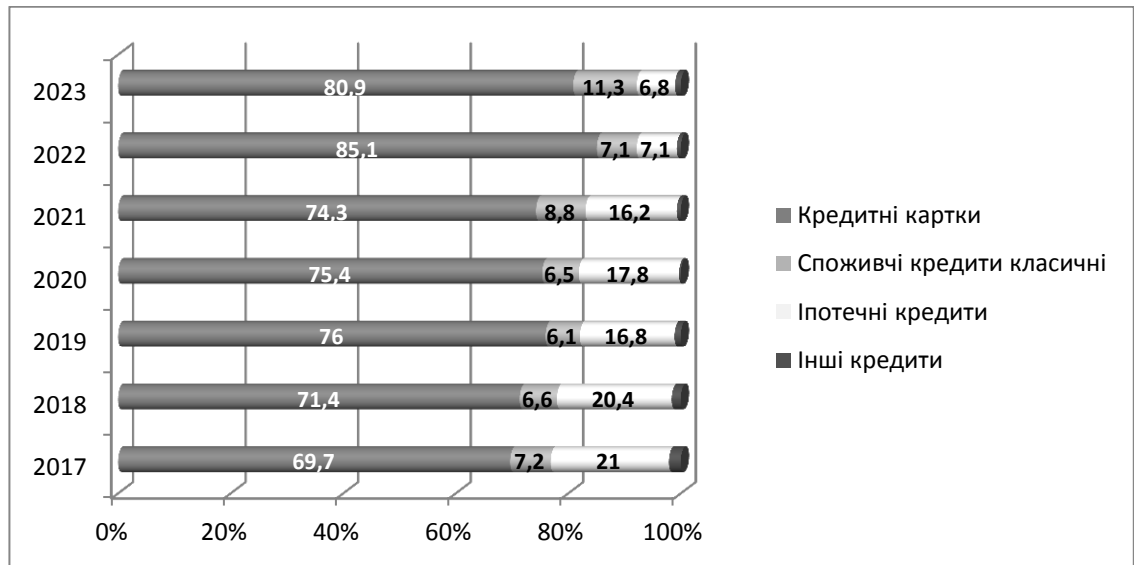

Рис. 2.12. Структура кредитів наданих АТ КБ «ПриватБанк» фізичним особам за 2017 – 2023 рік, станом на кінець року (в 2023 році – станом на перше жовтня) (розроблено за [37])

Доцільно розглянути динаміку споживчих кредитів АТ КБ «ПриватБанк» та темпів їх зростання (рис. 2.13). З рис. 2.13 видно, що видача споживчого кредиту банком коливалась за досліджуваний період. Аналіз споживчих кредитів у кредитному портфелі АТ КБ «ПриватБанк» вказує на сталий ріст цього елементу кредитного портфеля і в абсолютному, і у відносному виразі, що було пов'язано з коригуванням кредитної політики банку на споживчому сегменті цих банківських послуг. Проте споживчі настрої домогосподарств погіршилися особливо в період пандемії коронавірусу в 2020 році, і в 2022 році порівняно із довоєнним часом, що було обумовлено ростом вартості споживчих товарів та зменшенням реальних доходів населення.

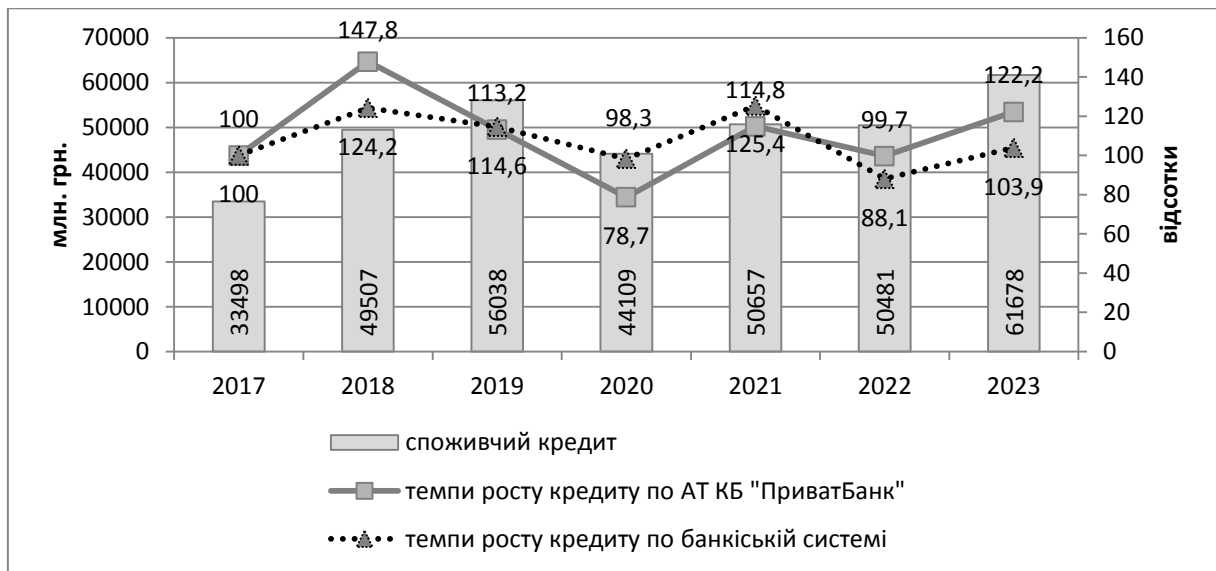

Рис. 2.13. Динаміка споживчого кредиту наданого АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2023 рік, станом на кінець року (в 2023 році – станом на перше жовтня) (розроблено за [37])

Зміна зарплати та кількості активно працюючих на підприємстві в 2022 році, порівняно з довоєнним часом, демонструвала погіршення на ринку праці, що було обумовлено загальним рівнем економічної активності, такі тренди також негативно впливали на стан споживчого кредитування в Україні. Наслідком цього стало скорочення реальних доходів населення та зростання тиску на ринок зайнятості, що створили люффт подальшого падіння споживчого кредитування в Україні в 2022 році. Але в 2023 році активність споживчого кредитування як в АТ КБ «ПриватБанк» так і в цілому по банківській системі України підвищилась.

Порівнюючи темпи росту споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк» на рис. 2.13 з темпами його росту в цілому по банківській системі, зазначимо, що вони в банку дещо вищі ніж по банківському сектору, але в цілому відповідають загальній тенденції.

Як зазначалось в розділі 1, споживче кредитування відноситься до високо ризикового виду кредитування. Тому проаналізуємо якість наданих АТ КБ «ПриватБанк» за даними фінансової звітності за 2018 – 2022 роки. В табл. 2.7 видно, що в банку є в наявності портфель неякісних споживчих кредитів. В банку спостерігаються прострочені споживчі кредити як до

одного місяця, так і більше одного року. Динаміка загальної суми простроченої заборгованості показує її коливання за досліджуваний період. Так, станом на кінець 2018 року дана заборгованість в АТ КБ «ПриватБанк» складала 14,1 млрд. грн., на протязі 2020 та 2021 років банк заходи до ліквідації частки зазначеної заборгованості і станом на кінець 2021 року її обсяг складав 3,5 млрд. грн. Але на кінець 2022 року вона зросла до 9,4млрд. грн., що визвано військовими діями, коли частка клієнтів банку втратила можливість заробітку для погашення кредиту в строк. На жаль, в банку на момент написання роботи відсутні дані за 2023 рік. Сподіваємося, що в цей рік банк також скоротив обсяг своєї простроченої заборгованості по споживчому кредитуванню.

Таблиця 2.7

Динаміка прострочених споживчих кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 – 2023 рік, станом на кінець року, млн. грн. (розроблено за [37])

Період прострочення	2018		2019		2020		2021		2022	
	Споживчий кредит	В цілому по кредитному портфелю	Споживчий кредит	В цілому по кредитному портфелю	Споживчий кредит	В цілому по кредитному портфелю	Споживчий кредит	В цілому по кредитному портфелю	Споживчий кредит	В цілому по кредитному портфелю
до 30 днів	1074	1273	822	969	497	642	457	578	1121	1376
від 31 до 90 днів	586	659	502	760	31	317	287	451	874	1276
від 91 до 180 днів	496	575	512	600	418	517	321	380	5558	6040
від 181 до 360 днів	636	764	801	922	935	1116	488	533	500	1066
більше 360 днів	11262	29786	11612	26616	3065	12782	1934	9893	1387	2743
Всього	14054	33057	14249	29867	4946	15374	3487	11835	9440	12501

З табл. 2.7 видно, що разом з простроченою заборгованістю по споживчим кредитам зростала прострочена заборгованість в цілому по кредитному портфелю АТ КБ «ПриватБанк». Доцільно розглянути, яка частка в споживчих кредитах припадає на прострочені, і яка частка їх в загальній сумі прострочених кредитів банку (рис. 2.14). На рис. 2.15 видно, що з 2018 по 2021 рік по банку спостерігається значне зниження частки заборгованості по простроченим споживчим кредитам в загальному обсязі

даних кредитів. (з 28,4% станом на 31.12.2018 року до 6,9% станом на 31.12.2021 року), в 2022 році вона збільшується до 18,7%. Щодо частки прострочених споживчих кредитів до загальної простроченої заборгованості кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк», то вона також мала тенденцію до зниження до 2021 року (з 42,5% станом на 31.12.2018 року до 29,5% станом на 31.12.2021 року). На кінець 2022 року прострочені кредити АТ КБ «ПриватБанк» на 75% складались із споживчих.

Рис. 2.14. Частка прострочених споживчих кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за 2018 – 2022 роки, станом на кінець року, % (розроблено за [37])

З табл. 2.7 видно, що на протязі досліджуваного періоду до 2021 року найбільшою за обсягом була сума заборгованості терміном більше одного року, в 2022 вона поступилась заборгованості від трьох місяців до півроку. Структура простроченої заборгованості по споживчим кредитів за строками виникнення представлена на рис. 2.15. Як видно з рис. 2.15, станом на кінець 2022 року найбільша частка простроченої заборгованості спостерігалась по терміну від трьох місяців до півроку (59%), 15 % припадало на заборгованість більше одного року, та 12% - на заборгованість до 1 місяця, а от наприкінці 2018 року найбільша частка заборгованості (80%) припадала на термін більше одного року.

АТ КБ «ПриватБанк» здійснює заходи по зниженню простроченої заборгованості в кредитному портфелі банку. Підрозділи розпочинають роботу з першого дня прострочення, вживають всіх необхідних заходів для стягнення заборгованості. На досудовому етапі Банк застосовує наступні інструменти комунікації з боржниками: недзвінкові комунікації (SMS-повідомлення, повідомлення в мобільному додатку Приват24, повідомлення в месенджерах, електронні листи, паперові листи); дзвінки (зокрема системи автоматичного додзвону, IVR); особисті зустрічі.

У разі відмови боржника від співпраці, відсутності грошових коштів для погашення боргу, Банк припиняє відносини з боржником та вживає заходів для примусового стягнення заборгованості.

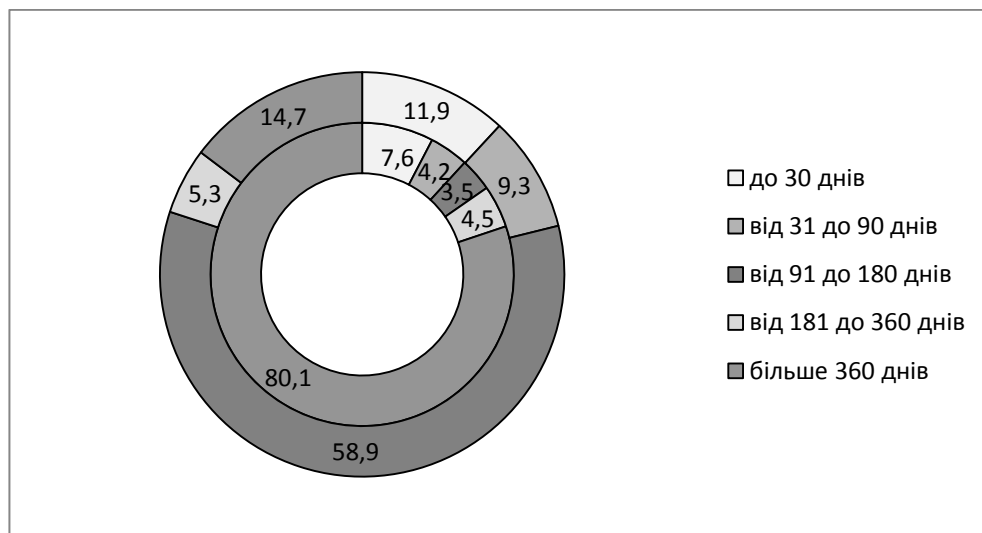

Рис. 2.15 Структура простроченої заборгованості по споживчим кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за строками виникнення (розроблено за [37])

На наш погляд, одною з причин високої простроченої заборгованості за споживчим кредитом в банку є його висока вартість та невміння позичальника оцінити реальну змогу погашення кредиту в зазначений термін. В табл. 2.8 наведена вартість споживчого кредиту АТ КБ «ПриватБанк» за його видами. Як видно з табл. 2.8, реальна процентна ставка споживчого кредиту в АТ КБ «ПриватБанк» коливається від 35 % річних до 184 % річних в залежності від кредитного продукту. Високі ставки та відсутність застави збільшують ризик неповернення кредиту.

Таблиця 2.8

Вартість споживчого кредиту АТ КБ «ПриватБанк» (розроблено за [37])

Кредитний продукт	Процентна ставка		Кредитний продукт	Процентна ставка	
	Базова місячна	Реальна річна		Базова місячна	Реальна річна
Миттєва розстрочка	1,9%	52,53%	Картка «Універсальна»	3,5%	50,61%
Кредит готівкою	2,58%	35,2%	Картка «Універсальна голд»	3,4%	184,11%

Тому вважаємо, що в банку слід рекомендувати удосконалити процес надання, контролю та повернення споживчого кредиту.

Висновки до розділу 2

1. Було проаналізовано стан споживчого кредитування банками України за 2015 – 2023 роки. Визначено, що:

– упродовж 2015–2016 років в банківській системі України простежується скорочення кредитування домогосподарств із 17,8 % до 16,4 %, досягши мінімуму. Але починаючи з 2017 року, частка наданих кредитів зростала, що пов'язано з покращенням економіки післякризових років до рівня 24,4 % у 2021 році. Зменшення обсягу кредитування населення з 2015 до 2016 року, а також постійне зниження частки таких кредитів у загальних обсягах кредитування можна пояснити високою вартістю наданих кредитів, згідно з даними від Національного банку України про середньозважені ставки за кредитами домашнім господарствам. З 2019 року починається спад процентних ставок по кредитах, що надаються домогосподарствам і відповідно зростає попит на позикові кошти у даному сегменті. В 2023 році середня процентна ставка за кредитами для фізичних осіб по банківській системі України складала 28,5%.

– споживче кредитування є основним видом кредитування домашніх господарств банківською системою України. За досліджуваний період частка

споживчого кредиту зросла з 60% станом на кінець 2015 року до 82% станом на початок 2024 року. При цьому майже удвічі зросла частка даного виду кредитування у загальних обсягах усіх кредитів наданих банківською системою України;

- за досліджуваний період спостерігається збільшення попиту на короткострокові кредити, що зумовлене такими факторами, як тимчасові фінансові проблеми та екстрені витрати та зменшення попиту на довгострокові кредити; споживчі кредити надаються в основному в національній валюті.

2. Для дослідження організації споживчого кредитування на рівні банку нами було обрано АТ КБ «ПриватБанк». Аналіз основних показників діяльності банку за 2017 – 2023 роки свідчить про наступне:

- АТ КБ «ПриватБанк» є універсальним банком з фокусом на роздрібний сегмент та вибірковою присутністю в корпоративному сегменті, є державною власністю з 2016 року; на 31.12.2023 року на АТ КБ «ПриватБанк» припадало: 25% активів, 23% зобов'язань та 28% капіталу банківської системи України. До того ж банку належать 23% коштів клієнтів банківського сектору та 22% всіх відокремлених підрозділів банків. В 2023 році чистий прибуток банківської системи України складався на 44% з чистого прибутку АТ КБ «ПриватБанк».

- АТ КБ «ПриватБанк» має чіткий розподіл бізнес-ліній (корпоративна, роздрібна, середній та малий бізнес та казначейство). Своєю місією банк ставить: надавати банківські послуги з найкращою якістю обслуговування, на прозорих та справедливих умовах усім жителям та компаніям країни;

- найбільшим активом банку є цінні папери, кредити надані клієнтам посідають друге місце; більше 80% пасивів складають зобов'язання банку, які на 90% складаються з коштів клієнтів;

- значний приплив коштів і їх розміщення, а також розширення обсягу різноманітних послуг за які банк отримує непроцентний дохід, зменшення резервів під кредитні операції за рахунок підвищення якості кредитного

портфеля сприяли зростанню позитивних фінансових результатів АТ КБ «ПриватБанк» за весь досліджуваний період, банк має високий прибуток і показники прибутковості (рентабельність активів та капіталу) вище ніж по банківській системі України.

3. Аналіз стану споживчого кредитування АТ КБ «ПриватБанк» дав змогу зробити висновки про те, що:

- кредитний портфель банку складається з кредитів наданих суб'єктам підприємницької діяльності та кредитів фізичним особам; динаміка кредитного портфеля клієнтів АТ КБ «ПриватБанк» за останні сім років в свідчить, що він зріс в 2 рази, з нього кредити суб'єктам підприємництва – в 3,8 рази, кредити фізичним особам - на 54%;

- на кінець 2017 року кредити, надані фізичним особам складали 86% кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», з них 66% припадало на споживчі кредити, отже в перший рік націоналізації споживчі кредити були основним напрямком кредитування в банку. Ця структура за сім років змінилась в бік зростання частки кредитів бізнесу, не зважаючи на зростання частки кредитів в бізнес, АТ КБ «ПриватБанк» залишається банком, який орієнтується на роздрібний бізнес і на початок жовтня 2023 року споживчі кредити складали 60% кредитного портфелю банку;

- основним з усіх видів кредитів, що надає АТ КБ «ПриватБанк» своїм клієнтам фізичним особам є споживчий кредит на платіжну картку. За досліджуваний період скоротились усі частки кредитів, наданих банком домогосподарствам окрім карткових кредитів. Їх частка зросла за з 69,7% станом на кінець 2017 року до 80,9% станом на 30.09.2023 року. Картковий кредит є найбільш зручний вид кредиту як для банку так і для клієнту;

- аналіз споживчих кредитів у кредитному портфелі АТ КБ «ПриватБанк» вказує на сталий ріст цього елементу кредитного портфеля і в абсолютному, і у відносному виразі, що було пов'язано з коригуванням кредитної політики банку на споживчому сегменті цих банківських послуг. Проте споживчі настрої домогосподарств погіршилися особливо в період

пандемії коронавірусу в 2020 році, і в 2022 році порівняно із довоєнним часом, що було обумовлено ростом вартості споживчих товарів та зменшенням реальних доходів населення. але в 2023 році активність споживчого кредитування як в АТ КБ «ПриватБанк» так і в цілому по банківській системі України підвищилась;

– споживче кредитування відноситься до високо ризикового виду кредитування; в АТ КБ «ПриватБанк» є в наявності портфель неякісних споживчих кредитів. В банку спостерігаються прострочені споживчі кредити як до одного місяця, так і більше одного року. Динаміка загальної суми простроченої заборгованості показує її коливання за досліджуваний період; на кінець 2022 року вона зросла до 9,4млрд. грн., що визвано військовими діями, коли частка клієнтів банку втратила можливість заробітку для погашення кредиту в строк; на кінець 2022 року прострочені кредити АТ КБ «ПриватБанк» на 75% складались із споживчих%

– АТ КБ «ПриватБанк» здійснює заходи по зниженню простроченої заборгованості в кредитному портфелі банку. Підрозділи розпочинають роботу з першого дня прострочення, вживають всіх необхідних заходів для стягнення заборгованості. На досудовому етапі Банк застосовує наступні інструменти комунікації з боржниками: недзвінкові комунікації (SMS-повідомлення, повідомлення в мобільному додатку Приват24, повідомлення в месенджерах, електронні листи, паперові листи); дзвінки (зокрема системи автоматичного додзвону, IVR); особисті зустрічі. У разі відмови боржника від співпраці, відсутності грошових коштів для погашення боргу, Банк припиняє відносини з боржником та вживає заходів для примусового стягнення заборгованості.

На наш погляд, одною з причин високої простроченої заборгованості за споживчим кредитом в банку є його висока вартість та невміння позичальника оцінити реальну змогу погашення кредиту в зазначений термін. Тому вважаємо, що в банку слід рекомендувати удосконалити процес надання, контролю та повернення споживчого кредиту.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

3.1. Зарубіжний досвід організації споживчого кредитування в банках

Не зважаючи на те, що в Україні, як ми зазначили споживче кредитування розвивається значними темпами, завжди є необхідність впровадження в банківську систему країни передового іноземного досвіду в даній галузі. Розглянемо найбільш привабливі, на наш погляд, для українських банків напрями розвитку споживчого кредитування в Європі та інших країнах. Почнемо з незабезпеченого споживчого кредитування.

Як нами вже зазначалось, незабезпечені споживчі кредити можна розглядати як сукупність відносин між кредитною установою та фізичними особами у процесі надання позики в національній грошовій одиниці на придбання споживчих товарів тривалого користування або на фінансування споживчих потреб позичальника на умовах, які зазначено у складеному в письмовій формі кредитному договорі, та з урахуванням дотримання принципів строковості, платності, цільового використання та повернення [11, с. 166].

Зауважимо, що незабезпечене споживче кредитування має позитивний вплив на національну економіку кожної країни, в якій воно застосовується. Основні такі переваги представлені на рис. 3.1.

При цьому ряд науковців застерігає, що розширення обсягів незабезпечених споживчих кредитів, тимчасово форсуючи зростання виробництва і створюючи видимість високої кон'юнктури, у кінцевому підсумку може сприяти виходу виробництва за межі платоспроможного попиту населення, наростанню надвиробництва й загостренню економічних криз [38, с. 24].

Не зважаючи на застереження, на сьогодні незабезпечене споживче кредитування отримало широке поширення в суспільстві і не має в світі більш-менш розвиненої країни, у якій населення не користується кредитними картками або не здійснює покупки споживчих товарів в кредит. Україна в цьому переліку не є винятком.

Рис. 3.1. Переваги впливу незабезпечене споживче кредитування на розвиток національної економіки країни (розроблено за [39])

Проведемо дослідження розвитку незабезпеченого споживчого кредитування в ряді країн Східної Європи і в найбільш розвинутих країнах світу – Німеччині та США. Статистична інформація щодо обсягів даного виду кредитування в країнах Східної Європи з 2016 по 2021 рік представлена на рис. 3.2. За аналізований період цей вид кредиту поступово збільшувався в усіх досліджуваних країнах, так в Чехії обсяг незабезпеченого споживчого кредитування зріс з 2016 по 2021 рік на 38%, в Болгарії – на 65%, в Румунії - на 9%, в Словаччині – на 11%, в Молдові – в три рази, в Україні – на 95%.

За даними, наведеними на рис. 3.2 видно, що серед країн Східної Європи на передодні повномасштабного російського вторгнення (на кінець 2021 року) Україна посідала передостаннє перед Молдовою місце за обсягом наданих банками незабезпечених споживчих кредитів (7 млрд. євро). Незначно вище показники у Словаччині (7,28 млрд. євро) та Болгарії (7,32 млрд. євро). Найбільш розвинуто незабезпечене споживче кредитування серед країн Східної Європи в Польщі (50,75 млрд. євро).

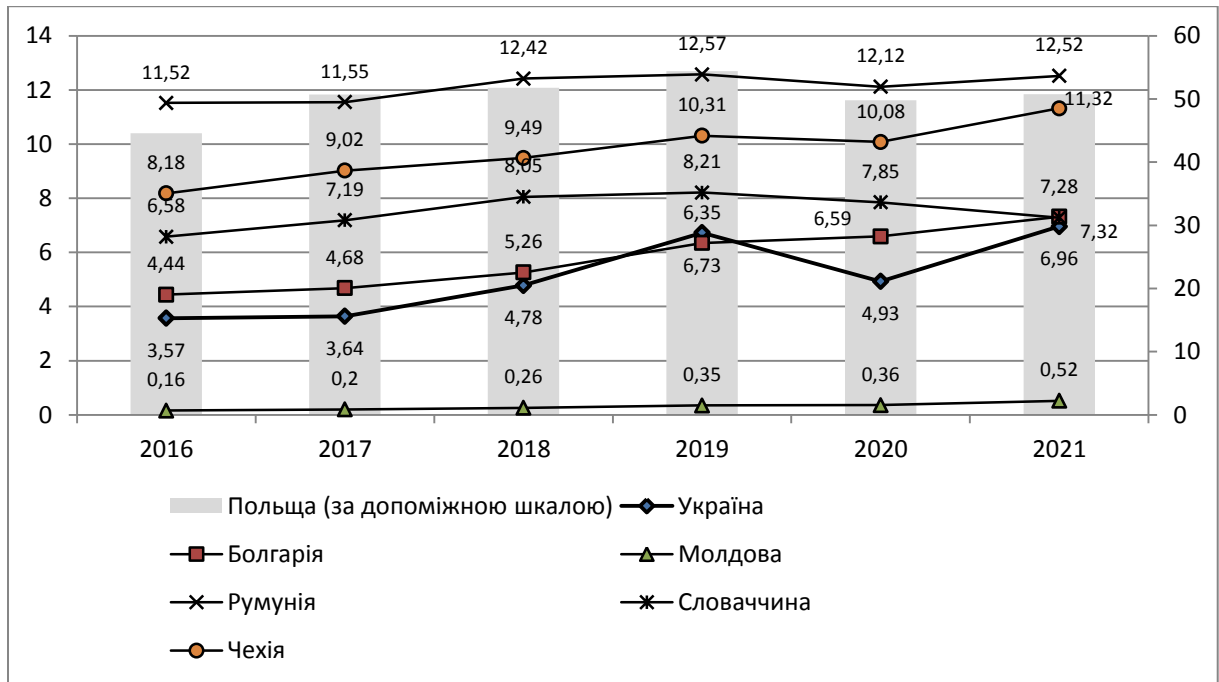

Рис. 3.2. Обсяг наданих незабезпечених споживчих кредитів в країнах Східної Європи за 2016 – 2021 рік, станом на кінець року, млрд. євро (розроблено за [35, 40 - 45])

Окремо важливо зауважити, що відповідно до результатів аналізу можемо констатувати, що коронакриза, яка мала доволі деструктивний вплив на українську економіку, не мала такого руйнівного впливу на розвиток досліджуваного виду кредитування в інших країнах Східної Європи. Причиною такої ситуації може бути як те, що карантинні заходи виявилися надто жорсткими та неефективними з економічного погляду в Україні, так і те, що досі залишається висока частка людей, які з різних причин не схильні до купівлі товарів через Інтернет, до того ж на умовах кредиту [39, с. 144].

Проаналізуємо далі розвиток незабезпеченого споживчого кредитування в США та Німеччині – країнах де найбільш розвинутий ринок кредитних послуг (рис. 3.3).

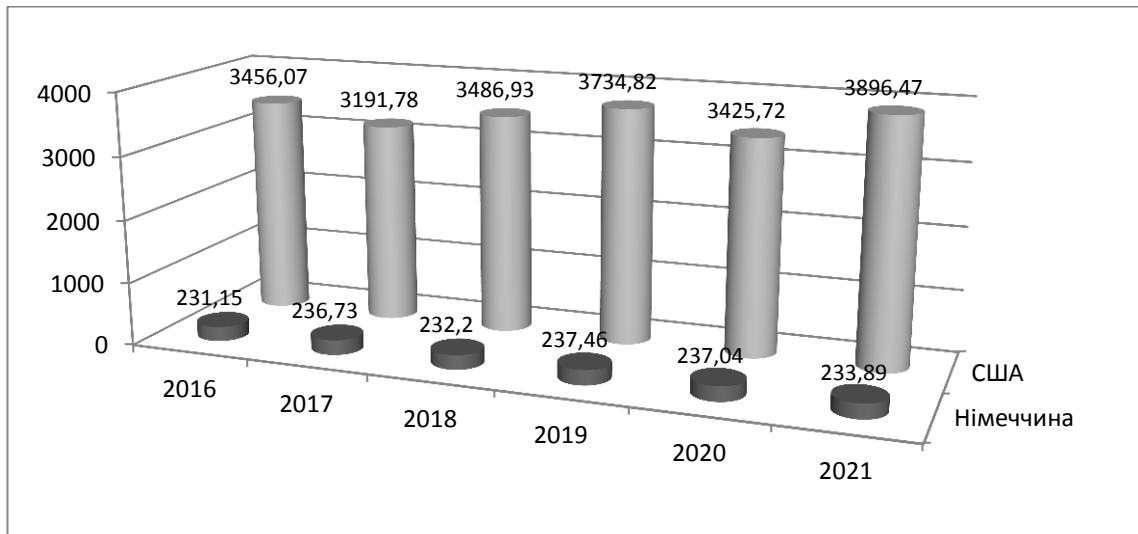

Рис. 3.3. Обсяг наданих незабезпечених споживчих кредитів в США та Німеччині за 2016 – 2021 рік, станом на кінець року, млрд. євро (розроблено за [46, 47])

З рис. 3.3. видно, що за 2016 – 2021 роки в даних країнах спостерігається зростання обсягу незабезпечених споживчих кредитів, але це збільшення показника мало різний характер. У Німеччині воно було більш помірним, супроводжувалося коливаннями значення за роками – від більшого до меншого. Так, найбільший обсяг наданих незабезпечених споживчих кредитів в Німеччині за досліджуваний період був наданий в 2019 році (237,46 млрд. євро), а найменший – в 2016 році (231,16 млрд. євро). У США також спостерігається коливання обсягів наданих кредитів даного виду від більшого до меншого, але в значно більших сумах, ніж в Німеччині. Отже, найбільший обсяг наданих незабезпечених споживчих кредитів в США за досліджуваний період був наданий в 2021 році (3896,47 млрд. євро), а найменший – в 2017 році (3191,78 млрд. євро).

В обраних для аналізу найрозвиненіших країнах сума виданих незабезпечених споживчих кредитів значно перевищує будь-яку з країн Східної Європи. Наприклад, порівняно з лідером регіону Польщею значення

цього показника в Німеччині вище у 4,61 рази, а в США – у 76,77 рази за підсумками 2021 року. Така тенденція свідчить не тільки про більші обсяги сфери споживчого кредитування в США та Німеччині, а й більшою мірою про значну розвиненість їхніх національних економік порівняно з країнами Східної Європи [39, с. 145].

Вважаємо, що показник обсягу незабезпечених споживчих кредитів не є цілком об'єктивним для проведення аналізу між досліджуваними країнами, оскільки не враховує об'єктивні умови його формування, наприклад, кількість населення, яке може користуватися даним видом кредитів. На основі наведеного, вважаємо доцільно розрахувати обсягу незабезпечених споживчих кредитів, які припадають на 1 особу по кожній з обраних країн. Результати дослідження наведено на рис. 3.4.

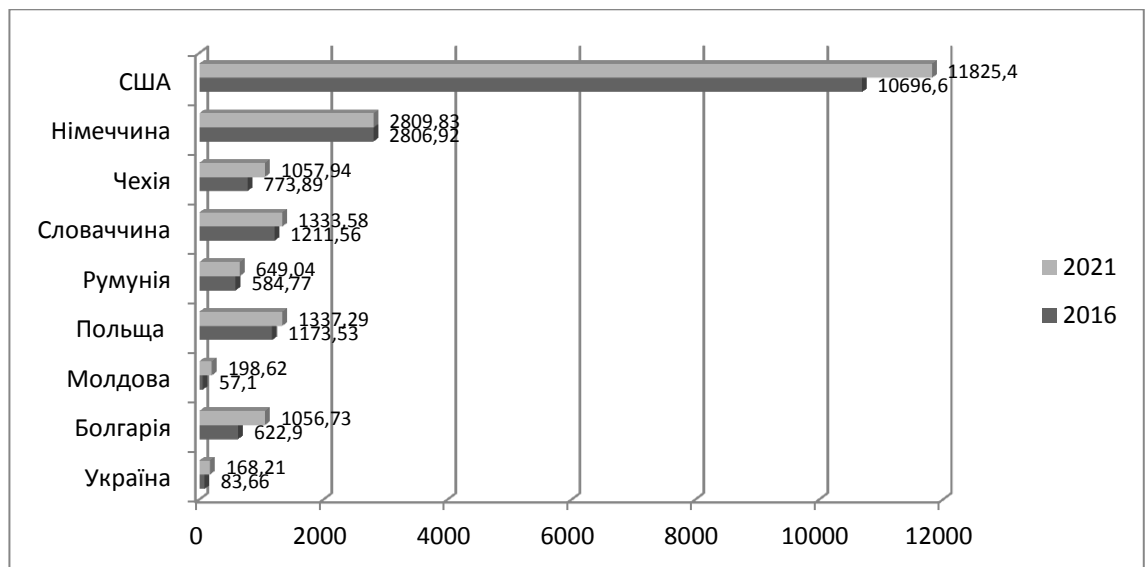

Рис. 3.4. Сума незабезпечених споживчих кредитів на 1 особу в різних країнах світу, євро (розроблено за [35, 40 - 47])

Дані рис. 3.4 показують, що обсяг незабезпечених споживчих кредитів, які припадають на 1 особу в усіх досліджуваних країнах зріс а 2021 році в порівнянні с 2016 роком, в деяких країнах, навіть в рази. Наприклад, в 3,5 рази в Молдові, в два рази – в Україні, в інших країнах цей показник зріс не такими значними темпами – від 1% в Німеччині, до 65% – в Болгарії.

Найбільше незабезпечених споживчих кредитів на 1 особу в 2021 році припадало на США (11,8 тис. євро), в Німеччині на 1 особу припадає (2,8 тис.

євро). Серед країн Східної Європи найбільше кредитів на 1 особу видано в Польщі (1,3 тис. євро), Словаччині (1,3 тис. євро), Болгарії (1,0 тис. євро) та Чехії (1,0 тис. євро). Відстають за даним показником Румунія (0,65 тис. євро), Молдова (0,2 тис. євро) та Україна (0,16 тис. євро).

З представлених на рис. 3.4 показників можемо констатувати, що Україна посідає останні місця з-поміж країн Східної Європи за сумою незабезпечених споживчих кредитів на 1 особу. Така ситуація пояснюється тим, що в Україні яка має найбільшу кількість населення серед усіх обраних країн Східної Європи, лише незначна його частина користувалася незабезпеченими споживчими кредитами. Це визване низькими доходами населення, його фінансовою неграмотністю, небажанням банків розширяти такий ризиковий вид кредитування за більш доступними процентними ставками.

Отже, враховуючи результати проведеного аналізу розвитку незабезпеченого споживчого кредитування в країнах Східної Європи, можемо констатувати, що Україна посідає з-поміж усіх країн останнє місце за обсягами виданих банківськими установами незабезпечених споживчих кредитів і значно відстає не тільки від найрозвиненіших країн, а й від інших країн Східної Європи. Така ситуація пов'язана як з особливостями розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг, можливостями банківських установ надавати такі позики, досить частим погіршенням умов соціально-економічного забезпечення населення, зниженням доходів громадян, складністю правильно оцінити кредитні ризики та ін. Проте досвід країн Східної Європи свідчить, що нормалізація економічної ситуації в країні, зважена політика центрального банку щодо поступового здешевлення кредитних ресурсів банківських установ сприяє розвитку ринку кредитних послуг і, відповідно, зростанню обсягів незабезпеченого споживчого кредитування. Таким чином, Україна має усі передумови для розвитку незабезпеченого споживчого кредитування, яке, як ми вже зазначали, має позитивний вплив на національну економіку і соціальний розвиток в країні.

3.2. Удосконалення надання споживчих кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» в умовах розвитку цифровізації в банку

Аналіз споживчого кредитування АТ КБ «ПриватБанк» показав, що в банку відзначаються дві тенденції в даному виді кредитування: зростаючий попит на кредити фізичних осіб і рівень простроченої заборгованості, що не знижується, за виданими споживчими кредитами. Останній фактор при незмінній ситуації надалі може негативно вплинути на економічні показники банку.

Щоб нівелювати майбутні втрати від потенційних позичальників, банкам необхідно активно розвивати інформаційне середовище цифрового банкінгу на сучасній технологічній платформі, що дозволяє накопичувати великий масив різноманітних даних для аналітичного прогнозування кредитної поведінки та доповнювати ними ті, які представляє позичальник. Використання цифрових технологій створює можливість вивчати переваги суб'єктів та на цій основі модифікувати кредитні продукти, підбирати індивідуальні умови кредитування та активно просувати на ринку нові кредитні продукти.

Зупинимось на цьому питанні більш детально. Цифровізація банківської діяльності пов'язана з розробкою та масовою реалізацією фінтех-проектів, що становлять технологічну оболонку роботи банків. Фінтех – це сегмент, що динамічно розвивається, на перетині секторів фінансових послуг і технологій, в якому технологічні стартапи і нові учасники ринку застосовують інноваційні підходи до продуктів і послуг, які наразі надаються традиційним сектором фінансових послуг.

Свій початок фінтех-проекти отримали у 70-ті роки минулого століття, коли торгові майданчики та біржі почали застосовувати інтернет-технології. З 1990-х років вони вже конкурували з банківськими послугами, що надаються за допомогою традиційних технологій, а в 2000-х роках почалося активне використання інтернет-технологій та цифрових інновацій у

банківській діяльності. Як показало дослідження ринку роздрібного банківського обслуговування, проведене McKinsey, для цифрової трансформації склалися сприятливі передумови через те, що частка банківських клієнтів, які переходять на дистанційні канали обслуговування, збільшується з кожним роком.

Сучасний етап розвитку банківського сектора характеризується інтеграцією процесів цифровізації суспільства та активного впровадження фінтеху у банківську діяльність. Реалізація конкретних проектів на новій технологічній платформі дозволяє вдосконалювати та розвивати бізнес-процеси у тренді зміни вимог банку, які також визначаються за допомогою цієї платформи. В інтегральному просторі цифрової трансформації формується інформаційне середовище електронної взаємодії між комерційними банками, банками та клієнтами, банками та регулятором. У процесі множинної взаємодії в цифровому середовищі можливе накопичення інформації про різноманітні характеристики та моделі поведінки суб'єктів.

У фокусі уваги фахівців банку знаходиться інформація з віддалених каналів, якими є сайт, мобільний банк та пов'язані з ним процеси. Об'єктом аналізу стає діяльність самих «цифрових кочівників» в інформаційному полі від пошуку продуктів банку і порівняння показників продуктового ряду до заповнення анкети отримання кредиту. У процесі аналізу також формується інформаційна база про актуальні потреби у споживчому кредиті та інших банківських продуктах та послугах.

На такій основі можна створювати профіль клієнта, що включає поведінковий аналіз суб'єкта; відомості про фінансову активність; аналіз цілей та потреб у кредиті; використання цифрового устрою; неструктурована інформація із соцмереж; кредитна історія; соціально-демографічні характеристики та інші критерії, які допоможуть банку сформувати найповніше уявлення про суб'єкт. Використання технологій аналізу великих обсягів даних дозволяє створювати скорингові моделі прогнозування рівня кредитного ризику, формувати індивідуальні пропозиції споживчих кредитів

і цим забезпечувати ефективний розподіл кредитних ресурсів. Такі технології, як блокчейн, роботизація та інші, сприятимуть просуванню нових продуктів на ринку споживчого кредитування.

Банкам необхідна власна стратегія, що включає план розвитку бізнес-моделі цифровізації банкінгу та підготовки фахівців для роботи з використанням цифрових технологій, що потребують володіння такими компетенціями як робота з великим масивом даних, вивчення новацій конкурентів, цілеспрямоване дослідження процесів, тенденцій та трендів на ринку споживчого кредитування, створення нових товарів. Особливої уваги вимагає формування компетенцій, що дозволяють створювати та підтримувати позитивні комунікації з партнерами, клієнтами та конкурентами в рамках корпоративної культури банку.

Зростання конкуренції на кредитному ринку потребує прискорення і забезпечення обґрунтованості процесу прийняття рішень, що можливе завдяки впровадженню інноваційних інформаційних технологій. Технологічні рішення надають можливість стандартизувати споживчі кредити, автоматизувати весь процес кредитування – від отримання заяви до прийняття рішень, одержання платежів за зобов'язаннями. Крім того, вони повинні не лише включати такі елементи, як систему рейтингу позичальника і можливість пошуку у власних «чорних списках» банку, але й забезпечувати отримання інформації від кредитного бюро, впровадження системи врегулювання боргу [48, с. 53 - 54].

АТ КБ «ПриватБанк» є найбільш технологічним банком банківської системи України. Більшість процесів надання споживчого кредиту банком автоматизована. На основі вивчення наукової літератури та іноземного досвіду організації споживчого кредитування в банках вважаємо доцільним рекомендувати банку ряд удосконалень в організації процесу споживчого кредитування та управління кредитними ризиками.

1. Спираючись на дослідження К.В. Вишневської та С.І. Барадакової рекомендуємо банку удосконалити метод, що використовується для

розрахунку платоспроможності клієнта. Алгоритм методу представлений на рис. 3.5.

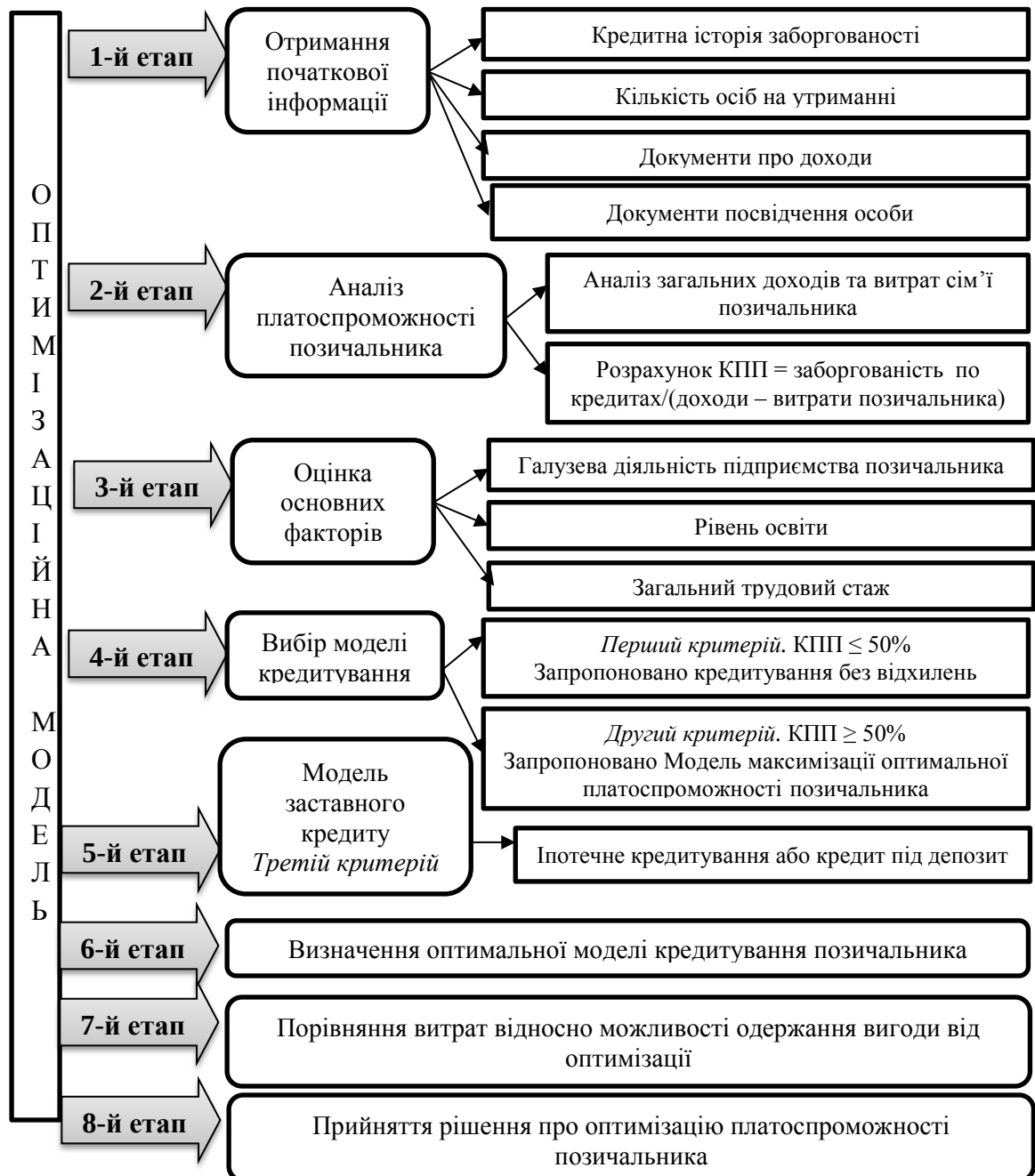

Рис.3.5. Алгоритм побудови оптимізаційної моделі визначення платоспроможності позичальника комерційного банку (розроблено за [48])

Сутність оптимізації методу в наступному. Відповідно до методу оцінки платоспроможності позичальника застосовується коефіцієнт поточний платоспроможності (КПП), який характеризує наявний фінансовий стан замовника та показує його фінансове навантаження. Цей показник

розраховується як відношення щомісячних витрат на обслуговування боргу боржника до його щомісячного доходу за вирахуванням поточних витрат:

$$\text{КПП} = \frac{З_k}{Д - В} * 100 \quad (3.1)$$

де $З_k$ – зобов'язання за кредитами;

$Д$ – доходи позичальника;

$В$ – витрати позичальника.

Якщо КПП менше 50% видача кредиту не рекомендується. При оптимізації моделі, якщо у клієнта є велике фінансове навантаження, то менеджер має запропонувати програму рефінансування або кредитів під заставу, таким чином це забезпечить зменшення навантаження завдяки більшому строку кредитування або закриття кредитів інших банків. Менеджер озвучує позичальнику про можливі моделі кредитування та проводить порівняння витрат клієнта за кредитами. Позичальник приймає рішення, за якою моделлю кредитуватися.

2. АТ КБ «ПриватБанк» має розгалужену мережу відокремлених підрозділів, більшість з яких орієнтовано на роздрібний бізнес. Тому рекомендуємо удосконалити систему управління ризиками споживчого кредитування в банку, запропоновану О.А. Шаповал.

Отже, як стверджує автор, система управління ризиками банку, в тому числі й ризиком банківського споживчого кредитування, складається із сукупності певних підсистем: (рис. 3.6).

У процесі побудови організаційної структури банку виділяють кілька підходів, проте ефективність і доцільність їх використання залежить від особливостей банку, а тому потребує окремого дослідження. Зважаючи на особливості споживчого кредиту, організаційна структура банку, що працює на ринку споживчого кредитування, обумовлюється особливостями цього продукту.

Рис. 3.6. Структура системи управління ризиками споживчого кредитування (розроблено за [29])

Таким чином, особливості організаційної структури, що націлена на надання споживчих кредитів представлені на рис. 3.7.

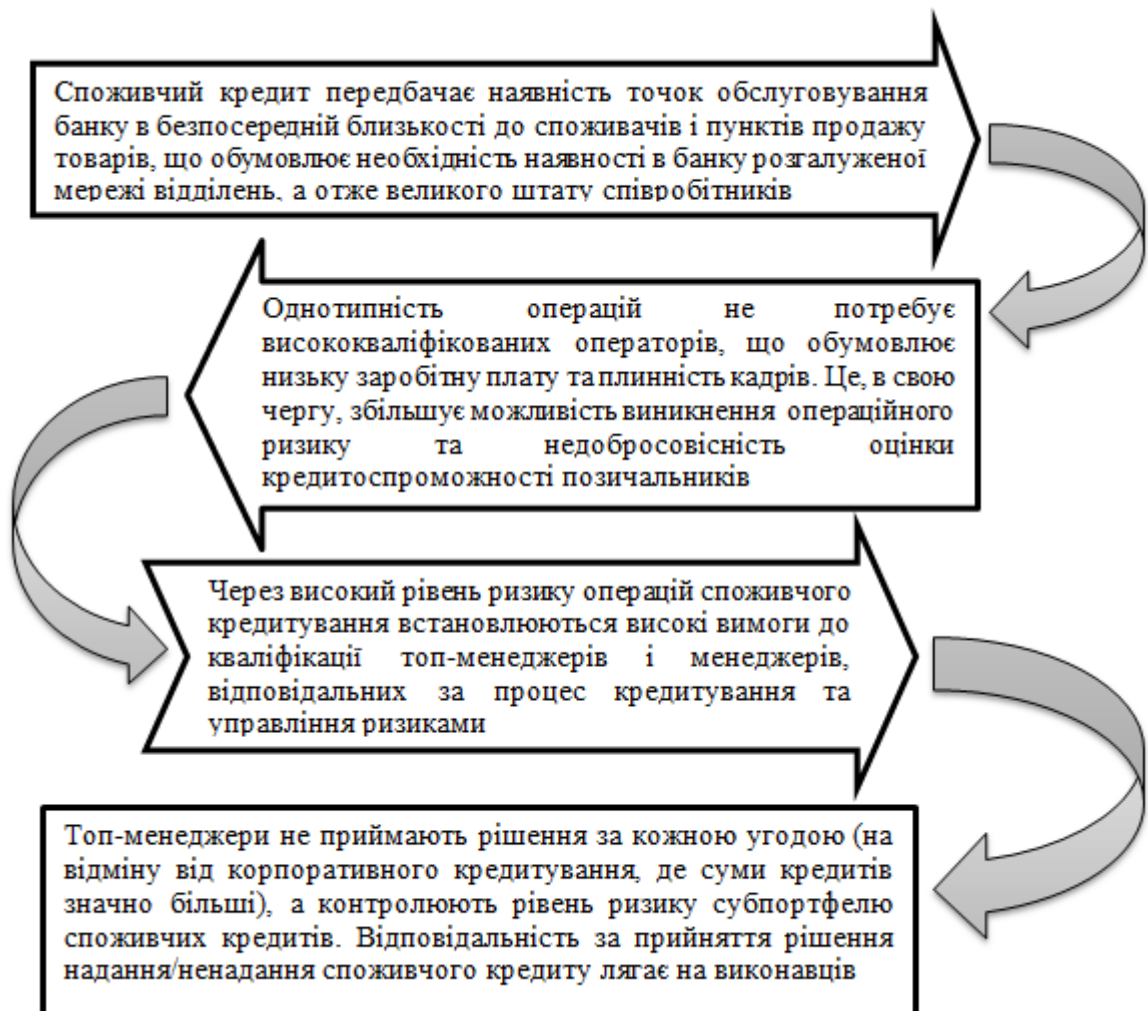

Рис. 3.7. Особливості організаційної структура банку, що працює на ринку споживчого кредитування (розроблено за [29])

Функціональна підсистема включає в себе планування системи управління ризиків. Основними пунктами, які доцільно включити в план з управління ризиками, на наш погляд, є наступні.

1) Методологічна база, наявність якої дозволяє використовувати сукупність підходів, методів і процедур з управління ризиками, джерел даних, які можуть бути задіяні в цьому процесі, а також обґрунтувати доцільність використання відповідних методів управління ризиками.

2) Координація, відповідальність і контроль осіб, які здійснюють управління ризиком.

3) Уточнення процедур, що входять до моніторингу ризиків, та періодичності їх проведення.

4) Визначення сукупного ризику, який може прийняти на себе банк.

5) Звітність підрозділу, відповідального за оцінку ризиків. Уніфікація документообігу між підрозділами та доведення інформації до керівництва банку [29, с. 48].

З метою забезпечення можливості роботи функціональної підсистеми необхідною умовою є існування ефективної підсистеми забезпечення наведеною на рис. 3.8.

Рис. 3.8. Забезпечення роботи функціональної підсистеми системи управління ризиками споживчого кредитування банку (розроблено за [29])

З метою підвищення якості управління ризиками споживчого кредитування керівництво банку повинно створити відповідні технологічні умови, а саме – забезпечити кожного службовця автоматизованим робочим місцем (АРМ), яке являє собою стаціонарний комп'ютер з встановленим на ньому спеціалізованим програмним забезпеченням для доступу до інформаційно-процесингових ресурсів кредитної організації, службових баз даних, внутрішніх нормативних актів засобами криптозахисту трафіку, обмеженням фізичного та логічного доступу та дозволяє виконувати завдання, що мають ітеративний, регулярний характер, а саме формувати звіти та зручно і швидко вносити їх до бази даних на сервері [29, с. 49].

3. Використовуючи іноземний досвід вважаємо доцільним рекомендувати банку деякі види споживчого кредитування, що використовуються в банках Європі та США.

1) Одним з видів банківських кредитів населенню на придбання житла є бріджінг-позички, які є кредитами на купівлю нового житла замість старого. Дані позички одержали широке поширення в країнах Заходу, особливо в США. На наш погляд, в Україні також існує потреба у впровадженні вітчизняними банками кредитування населення на умовах бріджінг-позичок, що уможлиблюється наступним (рис. 3.9).

2) Аналіз зарубіжної практики банківського кредитування під заставу нерухомості дозволив виявити ще один вид кредиту, який має суттєві потенційні можливості для широкого впровадження в умовах сучасної української дійсності – кредит із зворотнім ануїтетом. Даний кредит надається літнім домовласникам у виді щомісячних постійних платежів протягом усього терміну дії кредитного договору під заставу нерухомості. Після закінчення цього терміну здійснюється або повне погашення позички, або додаткове фінансування. У випадку смерті домовласника позичка погашається за рахунок реалізації нерухомості [33, с. 118].

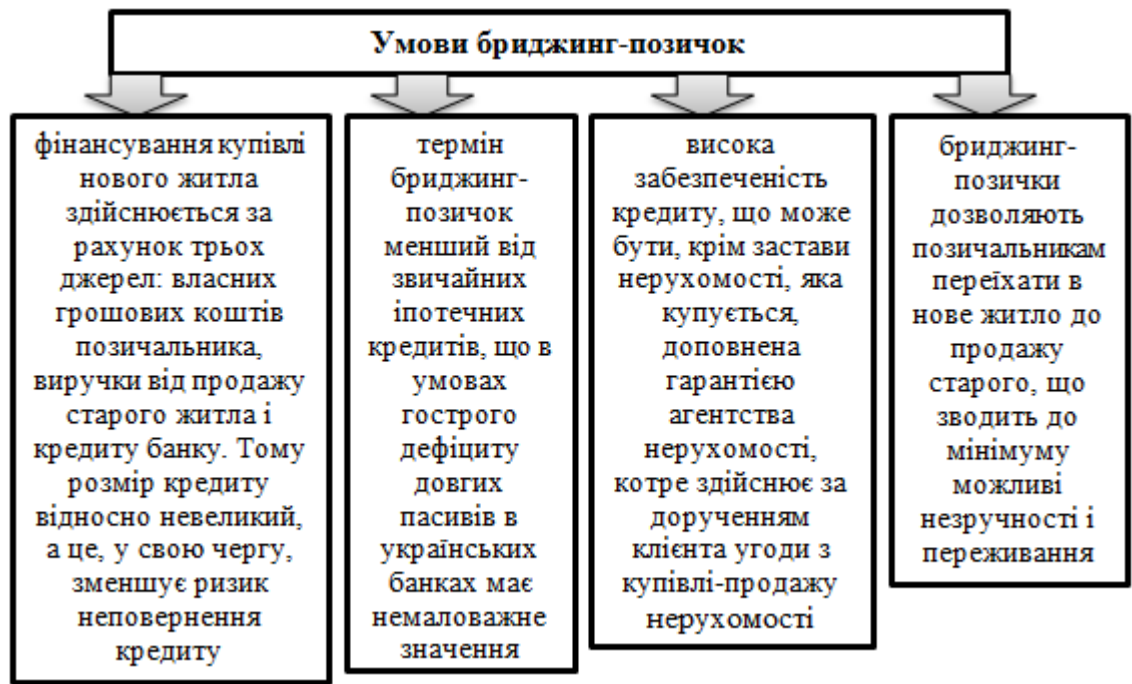

Рис. 3.9. Умови надання бриджинг-позичок (розроблено за [50])

Потреба у банківських кредитах із зворотнім ануїтетом в нашій країні зумовлюється наступними міркуваннями (рис. 3.10).

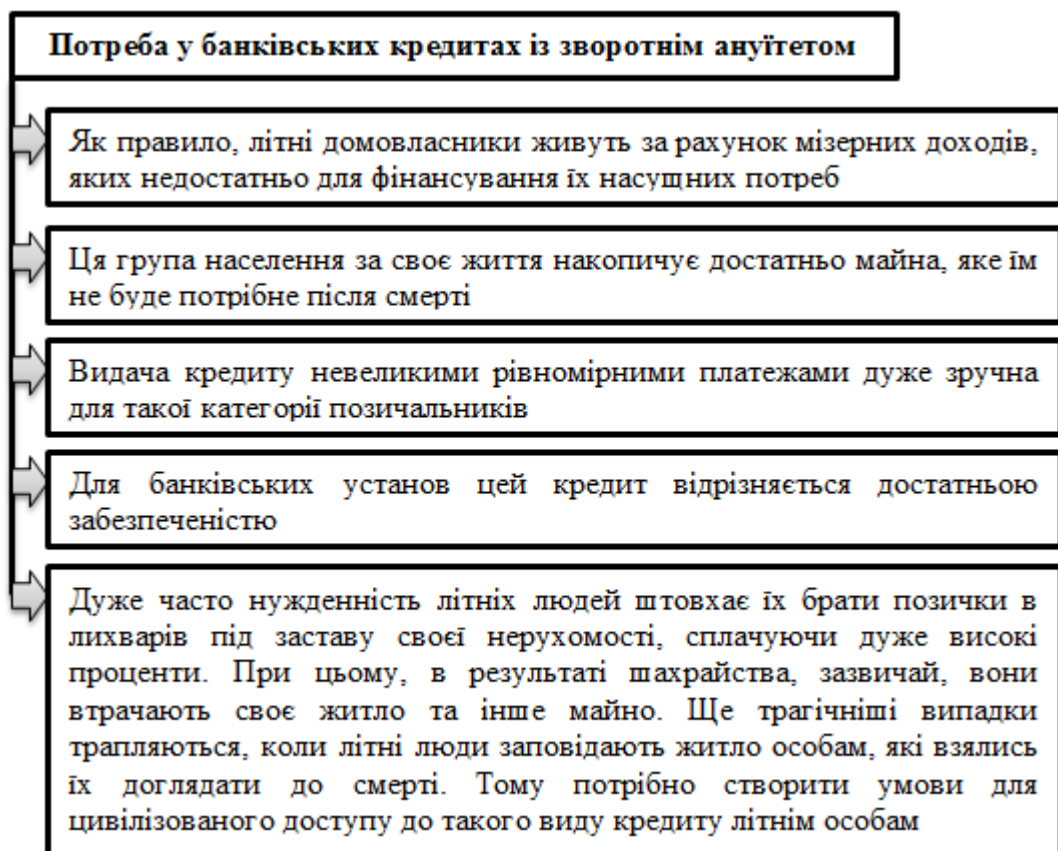

Рис. 3.10. Потреба в Україні банківських кредитів із зворотнім ануїтетом (розроблено за [33])

Таким чином, наведені шляхи вдосконалення споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк», наш погляд, можуть бути використані в практичній діяльності як головного офісу банку так і в структурних підрозділах.

Висновки до розділу 3

1. На основі аналізу розвитку незабезпеченого споживчого кредитування в країнах Східної Європи, Німеччині та США зроблено висновок, що:

– незабезпечене споживче кредитування має позитивний вплив на національну економіку кожної країни, в якій воно застосовується, але розширення обсягів незабезпечених споживчих кредитів у кінцевому підсумку може сприяти виходу виробництва за межі платоспроможного попиту населення, наростанню надвиробництва й загостренню економічних криз;

– Україна посідає останні місця з-поміж країн Східної Європи за сумою незабезпечених споживчих кредитів на 1 особу. Така ситуація пояснюється тим, що в Україні яка має найбільшу кількість населення серед усіх обраних країн Східної Європи, лише незначна його частина користувалася незабезпеченими споживчими кредитами. Це визване низькими доходами населення, його фінансовою неграмотністю, небажанням банків розширяти такий ризиковий вид кредитування за більш доступними процентними ставками;

– досвід країн Східної Європи свідчить, що нормалізація економічної ситуації в країні, зважена політика центрального банку щодо поступового здешевлення кредитних ресурсів банківських установ сприяє розвитку ринку кредитних послуг і, відповідно, зростанню обсягів незабезпеченого споживчого кредитування, таким чином, Україна має усі передумови для

розвитку незабезпеченого споживчого кредитування, яке, як зазначено, має позитивний вплив на національну економіку і соціальний розвиток в країні.

2. Нами пропоновані деякі шляхи удосконалення споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк» на основі вивчення наукової літератури та закордонного досвіду:

- щоб нівелювати майбутні втрати від потенційних позичальників, банкам необхідно активно розвивати інформаційне середовище цифрового банкінгу на сучасній технологічній платформі, що дозволяє накопичувати великий масив різноманітних даних для аналітичного прогнозування кредитної поведінки та доповнювати ними ті, які представляє позичальник. Використання цифрових технологій створює можливість вивчати переваги суб'єктів та на цій основі модифікувати кредитні продукти, підбирати індивідуальні умови кредитування та активно просувати на ринку нові кредитні продукти;

- з урахуванням високої технологічності банку рекомендовано удосконалення методу розрахунку платоспроможності клієнта для вирішення можливості надання споживчого кредиту: якщо у клієнта є велике фінансове навантаження, то зазвичай надання кредиту не здійснюється, при оптимізації моделі, то менеджер банку може запропонувати програму рефінансування або кредитів під заставу, таким чином це забезпечить зменшення навантаження завдяки більшому строку кредитування або закриття кредитів інших банків;

- рекомендовано удосконалити управління системою ризиків споживчого кредитування як на рівні відокремленого підрозділу так і у головному офісі банку;

- рекомендовано впровадження нових видів споживчого кредитування в банку на основі іноземного досвіду: бриджинг-позички, які є кредитами на купівлю нового житла замість старого та кредит із зворотнім ануїтетом для літніх людей.

ВИСНОВКИ

З проведеного в роботі дослідження можна зробити наступні висновки.

1. З визначення теоретичних основ організації споживчого кредитування в банках слід зазначити.

1) Можна стверджувати про відсутність єдності підходу до визначення споживчого кредиту в роботах зарубіжних та вітчизняних науковців. Пропоновано розглядати споживчий кредит як фінансові відносини, що виникають між кредитором і фізичною особою – позичальником із приводу тимчасової передачі коштів для задоволення споживчих потреб на умовах платності, строковості та поверненості.

2) Перевагами споживчого кредитування є можливість придбати товари чи послуги, які без використання кредиту були б недоступні, споживче кредитування надає допомогу, нецільове використання, позика оформляється у відносно короткі терміни. До недоліків споживчого кредитування можна віднести: високу процентну ставку, обмежену суму позики, додаткові витрати на обслуговування позики.

3) Нормативно-правові документи, що регулюють процес споживчого кредитування включають зовнішні і внутрішні нормативні документи. До зовнішніх належать Закони України та нормативні акти НБУ та інших органів влади. Основні закони, що регулюють банківське споживче кредитування це – Цивільний Кодекс України, Закони «Про банки та банківську діяльність», «Про споживче кредитування», «Про захист прав споживачів». Нормативними актами НБУ є Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит, Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями та інші. До внутрішніх нормативних актів кожного банку відносять Положення про кредитну політику банку, Правила надання споживчого кредиту.

4) Кожний банк встановлює свої правила надання споживчого кредиту, но загальними є етапи цього процесу, що проходять від заявки до рішення кредитного комітету банку. При цьому споживче кредитування є ризиковим видом кредитування, тому значну увагу необхідно приділяти мінімізації ризиків. Одним зі способів мінімізації ризиків даного виду кредитування є оцінка кредитоспроможності позичальника. Основними методами оцінки є скорингові моделі, андеррайтинг, оцінка кредитної історії.

2. Аналізом організації споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк» виявлено наступне.

1) проаналізовано стан споживчого кредитування банками України за 2015 – 2023 роки. Визначено, що:

– упродовж 2015–2016 років в банківській системі України простежується скорочення кредитування домогосподарств із 17,8 % до 16,4 %, досягши мінімуму. Але починаючи з 2017 року, частка наданих кредитів зростала, що пов'язано з покращенням економіки післякризових років до рівня 24,4 % у 2021 році. Зменшення обсягу кредитування населення з 2015 до 2016 року, а також постійне зниження частки таких кредитів у загальних обсягах кредитування можна пояснити високою вартістю наданих кредитів, згідно з даними від Національного банку України про середньозважені ставки за кредитами домашнім господарствам. З 2019 року починається спад процентних ставок по кредитах, що надаються домогосподарствам і відповідно зростає попит на позикові кошти у даному сегменті. В 2023 році середня процентна ставка за кредитами для фізичних осіб по банківській системі України складала 28,5%.

– споживче кредитування є основним видом кредитування домашніх господарств банківською системою України. За досліджуваний період частка споживчого кредиту зросла з 60% станом на кінець 2015 року до 82% станом на початок 2024 року. При цьому майже удвічі зросла частка даного виду кредитування у загальних обсягах усіх кредитів наданих банківською системою України;

– за досліджуваний період спостерігається збільшення попиту на короткострокові кредити, що зумовлене такими факторами, як тимчасові фінансові проблеми та екстрені витрати та зменшення попиту на довгострокові кредити; споживчі кредити надаються в основному в національній валюті.

2) Для дослідження організації споживчого кредитування на рівні банку нами було обрано АТ КБ «ПриватБанк». Аналіз основних показників діяльності банку за 2017 – 2023 роки свідчить про наступне:

– АТ КБ «ПриватБанк» є універсальним банком з фокусом на роздрібний сегмент та вибірковою присутністю в корпоративному сегменті, є державною власністю з 2016 року; на 31.12.2023 року на АТ КБ «ПриватБанк» припадало: 25% активів, 23% зобов'язань та 28% капіталу банківської системи України. До того ж банку належать 23% коштів клієнтів банківського сектору та 22% всіх відокремлених підрозділів банків. В 2023 році чистий прибуток банківської системи України складався на 44% з чистого прибутку АТ КБ «ПриватБанк».

– АТ КБ «ПриватБанк» має чіткий розподіл бізнес-ліній (корпоративна, роздрібна, середній та малий бізнес та казначейство). Своєю місією банк ставить: надавати банківські послуги з найкращою якістю обслуговування, на прозорих та справедливих умовах усім жителям та компаніям країни;

– найбільшим активом банку є цінні папери, кредити надані клієнтам посідають друге місце; більше 80% пасивів складають зобов'язання банку, які на 90% складаються з коштів клієнтів;

– значний приплив коштів і їх розміщення, а також розширення обсягу різноманітних послуг за які банк отримує непроцентний дохід, зменшення резервів під кредитні операції за рахунок підвищення якості кредитного портфеля сприяли зростанню позитивних фінансових результатів АТ КБ «ПриватБанк» за весь досліджуваний період, банк має високий прибуток і показники прибутковості (рентабельність активів та капіталу) вище ніж по банківській системі України.

3) Аналіз стану споживчого кредитування АТ КБ «ПриватБанк» дав змогу зробити висновки про те, що:

- кредитний портфель банку складається з кредитів наданих суб'єктам підприємницької діяльності та кредитів фізичним особам; динаміка кредитного портфеля клієнтів АТ КБ «ПриватБанк» за останні сім років в свідчить, що він зріс в 2 рази, з нього кредити суб'єктам підприємництва – в 3,8 рази, кредити фізичним особам - на 54%;

- на кінець 2017 року кредити, надані фізичним особам складали 86% кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», з них 66% припадало на споживчі кредити, отже в перший рік націоналізації споживчі кредити були основним напрямком кредитування в банку. Ця структура за сім років змінилась в бік зростання частки кредитів бізнесу, не зважаючи на зростання частки кредитів в бізнес, АТ КБ «ПриватБанк» залишається банком, який орієнтується на роздрібний бізнес і на початок жовтня 2023 року споживчі кредити складали 60% кредитного портфелю банку;

- основним з усіх видів кредитів, що надає АТ КБ «ПриватБанк» своїм клієнтам фізичним особам є споживчий кредит на платіжну картку. За досліджуваний період скоротились усі частки кредитів, наданих банком домогосподарствам окрім карткових кредитів. Їх частка зросла за з 69,7% станом на кінець 2017 року до 80,9% станом на 30.09.2023 року. Картковий кредит є найбільш зручний вид кредиту як для банку так і для клієнту;

- аналіз споживчих кредитів у кредитному портфелі АТ КБ «ПриватБанк» вказує на сталий ріст цього елементу кредитного портфеля і в абсолютному, і у відносному виразі, що було пов'язано з коригуванням кредитної політики банку на споживчому сегменті цих банківських послуг. Проте споживчі настрої домогосподарств погіршилися особливо в період пандемії коронавірусу в 2020 році, і в 2022 році порівняно із довоєнним часом, що було обумовлено ростом вартості споживчих товарів та зменшенням реальних доходів населення. але в 2023 році активність

споживчого кредитування як в АТ КБ «ПриватБанк» так і в цілому по банківській системі України підвищилась;

– споживче кредитування відноситься до високо ризикового виду кредитування; в АТ КБ «ПриватБанк» є в наявності портфель неякісних споживчих кредитів. В банку спостерігаються прострочені споживчі кредити як до одного місяця, так і більше одного року. Динаміка загальної суми простроченої заборгованості показує її коливання за досліджуваний період; на кінець 2022 року вона зростає до 9,4млрд. грн., що визвано військовими діями, коли частка клієнтів банку втратила можливість заробітку для погашення кредиту в строк; на кінець 2022 року прострочені кредити АТ КБ «ПриватБанк» на 75% складались із споживчих%

– АТ КБ «ПриватБанк» здійснює заходи по зниженню простроченої заборгованості в кредитному портфелі банку. Підрозділи розпочинають роботу з першого дня прострочення, вживають всіх необхідних заходів для стягнення заборгованості. На досудовому етапі Банк застосовує наступні інструменти комунікації з боржниками: недзвінкові комунікації (SMS-повідомлення, повідомлення в мобільному додатку Приват24, повідомлення в месенджерах, електронні листи, паперові листи); дзвінки (зокрема системи автоматичного додзвону, IVR); особисті зустрічі. У разі відмови боржника від співпраці, відсутності грошових коштів для погашення боргу, Банк припиняє відносини з боржником та вживає заходів для примусового стягнення заборгованості.

4) на наш погляд, одною з причин високої простроченої заборгованості за споживчим кредитом в банку є його висока вартість та невміння позичальника оцінити реальну змогу погашення кредиту в зазначений термін, тому банку слід рекомендувати удосконалити процес надання, контролю та повернення споживчого кредиту.

3. Надано шляхи подальшого удосконалення споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк», а саме.

1) На основі аналізу розвитку незабезпеченого споживчого кредитування в країнах Східної Європи, Німеччині та США зроблено висновок, що:

– незабезпечене споживче кредитування має позитивний вплив на національну економіку кожної країни, в якій воно застосовується, але розширення обсягів незабезпечених споживчих кредитів у кінцевому підсумку може сприяти виходу виробництва за межі платоспроможного попиту населення, наростанню надвиробництва й загостренню економічних криз;

– не зважаючи на застереження, на сьогодні незабезпечене споживче кредитування отримало широке поширення в суспільстві і не має в світі більш-менш розвиненої країни, у якій населення не користується кредитними картками або не здійснює покупки споживчих товарів в кредит;

– аналіз обсягів незабезпечених споживчих кредитів в країнах Європи та США щорічно зростає, особливо високі показники даного виду кредитування в США, де на 1 особу в 2021 році приходилось 11,8 тис. євро;

– Україна посідає останні місця з-поміж країн Східної Європи за сумою незабезпечених споживчих кредитів на 1 особу. Така ситуація пояснюється тим, що в Україні яка має найбільшу кількість населення серед усіх обраних країн Східної Європи, лише незначна його частина користувалася незабезпеченими споживчими кредитами. Це визване низькими доходами населення, його фінансовою неграмотністю, небажанням банків розширяти такий ризиковий вид кредитування за більш доступними процентними ставками;

– досвід країн Східної Європи свідчить, що нормалізація економічної ситуації в країні, зважена політика центрального банку щодо поступового здешевлення кредитних ресурсів банківських установ сприяє розвитку ринку кредитних послуг і, відповідно, зростанню обсягів незабезпеченого споживчого кредитування, таким чином, Україна має усі передумови для

розвитку незабезпеченого споживчого кредитування, яке, як зазначено, має позитивний вплив на національну економіку і соціальний розвиток в країні.

2) Пропоновано деякі шляхи удосконалення споживчого кредитування в АТ КБ «ПриватБанк» на основі вивчення наукової літератури та закордонного досвіду:

- щоб нівелювати майбутні втрати від потенційних позичальників, банкам необхідно активно розвивати інформаційне середовище цифрового банкінгу на сучасній технологічній платформі, що дозволяє накопичувати великий масив різноманітних даних для аналітичного прогнозування кредитної поведінки та доповнювати ними ті, які представляє позичальник. Використання цифрових технологій створює можливість вивчати переваги суб'єктів та на цій основі модифікувати кредитні продукти, підбирати індивідуальні умови кредитування та активно просувати на ринку нові кредитні продукти;

- з урахуванням високої технологічності банку рекомендовано удосконалення методу розрахунку платоспроможності клієнта для вирішення можливості надання споживчого кредиту: якщо у клієнта є велике фінансове навантаження, то зазвичай надання кредиту не здійснюється, при оптимізації моделі, то менеджер банку може запропонувати програму рефінансування або кредитів під заставу, таким чином це забезпечить зменшення навантаження завдяки більшому строку кредитування або закриття кредитів інших банків;

- рекомендовано удосконалити управління системою ризиків споживчого кредитування як на рівні відокремленого підрозділу так і у головному офісі банку;

- рекомендовано впровадження нових видів споживчого кредитування в банку на основі іноземного досвіду: бриджинг-позички, які є кредитами на купівлю нового житла замість старого та кредит із зворотнім ануїтетом для літніх людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доценко І.О. Сучасні тенденції розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. *Мукачівський державний університет*. 2018. Випуск №14. С. 792 - 798
2. Дзюбенко А.Д., Алескерова Ю.В. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. №27-2. С. 87-92.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 28.03.2024).
4. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення 30.03.2024).
5. Прилуцький А. М., Пахалюк Л. В. Споживче кредитування в Україні та його особливості. *Ефективна економіка*. 2019. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/92.pdf (дата звернення: 08.04.2024).
6. Демчук Н. І., Крилова О. В., Остапчук Ю. Ю. Сучасний стан і тенденції розвитку споживчого та іпотечного кредитування в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/4.pdf (дата звернення: 08.04.2024).
7. Кульчицька Є. В. Споживче кредитування і його вплив на фінанси домогосподарств: збірник. Київ: КНЕУ, 2019. 722 с.
8. Волкова Н. І., Статкевич Г. В. Розвиток споживчого кредитування в кризових умовах. *Економіка та держава*. 2021. № 11. С. 106 - 111
9. Гаврилко Т. О. Споживче кредитування в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського: *Економіка і управління*. 2019. Том 30(69). С. 110–115

10. Дехтяр Н. А., Мезинко В. А. Споживче кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 листоп. 2020 р.). Суми: Сумський державний університет, 2020. С. 41–44.
11. Дубина М., Кравченко А. Сутність та основні риси незабезпеченого споживчого кредитування. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 2022. №3(27). С. 165–175.
12. Марич М. Г., Федішин М. П., Жаворонок А. В., Ковальчук Н. О. Актуальні питання цінової політики банку на ринку роздрібних банківських послуг : колективна монографія. Чернівці, 2019. 131 с.
13. Цивільний кодекс України. Редакція від 02.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.03.2024).
14. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 29.03.2024).
15. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1734-19> (дата звернення: 16.03.2024).
16. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 р. № 2704-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2704-15> (дата звернення: 16.03.2024).
17. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 р. № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3153-20> (дата звернення: 16.03.2024).
18. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/270/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.03.2024).
19. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/236/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.03.2024).

21. Мельник І.І. Позитивне забезпечення охорони прав позичальників споживчих кредитів. *Часопис Київського університету права*. 2020. №3. С. 218 - 223
22. Про затвердження Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит: затверджено Постановою НБУ від 08.06.2017 № 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0049500-17#Text>(дата звернення: 16.03.2024).
23. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351 URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> (дата звернення: 21.02.2024)
24. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджене постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0104500-04> (дата звернення: 21.02.2024)
25. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 р. № 64. (редакція від 07.06.2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18> (дата звернення: 14.03.2024)
26. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Т. Я. Банківське право України : навч. посібн. Львів : СПОЛОМ, 2023. 256 с.
27. Про електронну комерцію. Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/675-19> (дата звернення: 16.03.2024).
28. Стечишин Т. Б., Малахова Л. Банківська справа: навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 404 с
29. Шаповал О. А. Система управління ризиком споживчого кредитування. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/274/274/594> (дата звернення: 16.04.2024).

30. Кучеренко С. Ю., Кучеренко О. М. Методи оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи. *Економічний вісник університету*. 2020. Випуск № 46. С. 170 – 177
31. Стечишин Т. Б. Сучасні банківські методики визначення кредитоспроможності позичальника – фізичної особи. *Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених THEU*. 2015. № 23. С. 82-93.
32. Бучко І. Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 2(17). С. 178-182
33. Нікольчук Ю. Перспективи розвитку споживчого кредитування в Україні в сучасних умовах. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*. 2022. №2. С. 115–120.
34. Мельникова О. П., Пономарьова Т. В., Моделювання залежності рівня споживання від споживчого кредитування. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна серія «Економічна»*. 2019. № 96. С. 36-42
35. Офіційний сайт НБУ. Статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення: 17.04.2024).
36. Мінфін. Інтернет-ресурс. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 17.04.2024).
37. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 17.04.2024).
38. Шаповал О. А. Управління ризиками банківського споживчого кредитування : дис. ... канд. екон. наук / Київський національний торговельно-економічний університет. К., 2017. 261 с
39. Кравченко А. Компоративний аналіз розвитку незабезпеченого споживчого кредитування в країнах Східної Європи. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2022. №2. С. 139 – 150
40. Офіційний сайт центрального банку Болгарії. URL: <https://www.bnb.bg>. (дата звернення: 20.04.2024).

41. Офіційний сайт центрального банку Молдови URL: <https://www.bnm.md>. (дата звернення: 20.04.2024)
42. Офіційний сайт центрального банку Польщі URL: <https://www.nbp.pl>. (дата звернення: 20.04.2024)
43. Офіційний сайт центрального банку Румунії URL: <https://www.bnr.ro>. (дата звернення: 20.04.2024)
44. Офіційний сайт центрального банку Словаччини URL: <https://nbs.sk>. (дата звернення: 20.04.2024)
45. Офіційний сайт центрального банку Чеської Республіки URL: <https://www.cnb.cz/en>. (дата звернення: 20.04.2024)
46. Офіційний сайт Федеральної резервної системи США URL: <https://www.federalreserve.gov>. (дата звернення: 20.04.2024)
47. Офіційний сайт центрального банку Німеччини URL: <https://www.bundesbank.de>. (дата звернення: 20.04.2024)
48. Вишневська К.В., Барадакова С.І. Шляхи вдосконалення управління споживчим кредитуванням на основі визначення платоспроможності позичальника комерційного банку. *Фінансовий простір*. 2021. №4. С. 49 - 59
50. Періг Г.Є. Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/6497/1825/1/0G.Ye.%20BSs-51> (дата звернення 17.04.2024 р.).
51. Аврамчук Л.А., Кіча А.О. Соціальне значення споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38(2). С. 74-77.
52. Стороженко О.О., Гірченко Т.Д., Чмерук Г.Г. Організація споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 116-120.
53. Блащук-Дев'яткіна Н. З., Петик Л. О., Кіндрат Ю. І. Регулювання споживчого кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 1073-1076.

54. Бошота Н.В., Юртин В.В. Проблеми і перспективи кредитування банками фізичних осіб в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 8(2). С. 382-385.
55. Великий Ю.М., Сухомлин М.О. Особливості споживчого кредитування банками фізичних осіб в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 148-152
56. Виклюк М. І., Лесів А. В., Янкович Я. Я. Сучасний стан банківського споживчого кредитування. *Економіка і управління*. 2018. № 4. С. 133-137
57. Вудвуд В. В., Попова Е. М. Сучасний стан споживчого кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 10(1). С. 311-314.
58. Ганзюк С. М., Вишнякова Ю. О. Кредитування споживчих потреб в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 18. С. 47-52
59. Жежерун Ю. В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2. С. 41- 52.
60. Простебі Л. І. Сучасні тенденції банківського кредитування фізичних осіб. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 2. С. 130-134.
61. Кретов Д., Маглова Д. Проблеми розвитку споживчого кредитування в Україні. *Science, theory and ways to improve methods: proceeding of the XVII International scientific and practical conference, London, Great Britain, May 01 – 03, 2023. London, Great Britain: Online Edition, 2023. P. 67–71*

ДОДАТКИ